

Д.В. Северіян

БАРАНИК

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

ОРГАН ТОВ. „ВЗАЇМНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО УЧИТЕЛЬСТВА“,
СТАНОВИЙ ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО УЧИТЕЛЬСТВА.

Ціна примірника у Львові і на провінції 300 марок п.

Адреса Редакції та Адміністрації: „УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО“, Львів, вул. Люблинської Унії 11. І. пов. (Учительський дім).

Обжалуємо!

По розвалі Австрії утворило українське населення на території Східної Галичини Західно-Українську Народну Республіку. Українська державність на території Східної Галичини тревала від перших днів листопада 1918. до кінця мая 1919 р. Українське вчителство зложило зовсім правно службові приречення українській владі в часі між листопадом 1918. а маєм 1919 р., виконувало всі службові припоручення цієї влади, а на поклик мобілізаційного закону що до загальної військової служби вступили молодші учителі — Українці до Української Галицької Армії, з котрою перейшли також, по випертю цієї Армії з Галичини на Велику Україну. Таксамо евакуовані учителі-ки змушені були з українськими властями покидати свої місця побуту, куди вернули доперва по усуненню ріжних перешкод зі сторони польських властей.

Польська шкільна краєва влада видала з днем 31. мая 1919 р. до ч. 145 пр. обіжник, в якому знайшовся ряд постанов, що не мають правної основи в законах бувшої австрійської держави та її коронного краю Галичини. Цим обіжником усунула шкільна краєва влада майже все українське вчителство з занижаних ним посад і позбавила його службових платень. Все українське вчителство піддано регабілітації, яку переводжено індивідуально. Українське вчителство поділила шкільна краєва влада повищим обіжником на дві групи: а) на приналежних до групи „Б“, котрих годилася прийняти до служби під услівем, що: 1.) відкличуть службові приречення зглядно обіти, зложені українській владі; 2) що зложать обіти вірності польській державі; б) на приналежних до групи „Ц“, котрих взагалі відсуджено від права старатися о яку-небудь учительську посаду. *)

На основі уділеного Антантою військового мандату зайняла Польща Східну Галичину і мешканці цієї території стали громадянами на області управлюваній на основі мандату. Такий стан мусить тревати до часу остаточного вирішення питання приналежності Східної Галичини. Мешканці цієї території є звязані обовязками і наділені правами законів бувшої австрійської держави та її коронного краю. — Галичини. З уділеного Польщі тимчасового мандату впливає право заведу-

вання всіми державними і краєвими установами згідно з приписами законів б. Австрії та її коронного краю Галичини, а також обовязок додержати всі законні і декретові зобовязання бувшої австрійської держави та її коронного краю Галичини супроти державних і краєвих службовиків з часів із перед 1. листопада 1918 (австрійських). Як наслідниця зобовязань б. австрійської монархії та її коронного краю — Галичини — переняла Польща всі декретові правно-службові умови властей б. Австрії зглядно Галичини з українським учительством і українськими шкільними інспекторами як краєвими зглядно державними службовиками, що мали за собою перед 1. листопада 1918 р. на території Сх. Галичини правосильні права до посад і платень, емеритур, вдовичих і сирітських пенсій.

На покриття названих зобовязань користується скарб Польщі доходами так багатой області, як Сх. Галичина з її великими копалинами нафти, земного воску, соли, лісами, податками і данинами.

Згаданий вже обіжник польської шкільної краєвої влади не трактував правно-службових відносин українського учительства із цього законного становища, становища повної обєктивности, справедливости і людяности. Польська шкільна краєва влада звільнила все українське вчителство зі служби і порішила одних прийняти до служби, як що вони відкличуть зложені українській владі службові приречення й обіти і зложать прав вірности польській державі, а других відкличуть зовсім зі служби, або розпочала процес довгих регабілітаційних доходжень. Питання державної приналежності Сх. Галичини стояло отвором. Українське вчителство живе в гущі українських народніх мас, що ще недавно з величезним захопленням творили свою державу

Що польська шкільна краєва влада видала у названім обіжнику незаконні постанови, доказом є обставина, що варшавське міністерство освіти рескр. з 4. жовтня 1919 р. знесло зглядно злагіднило ці постанови в цей спосіб, що поручило краєвій владі жадати від українського вчителства лише зложення приречення. Українське вчителство і інспектори, вичитавши в пресі це зарядження варшавського міністерства освіти, зголосилися громадно до служби. Та краєва шкільна влада не зважала

*) До групи „А“ зачислено польське учительство в Сх. Гал. що не повнило служби в часі української влади і не складало їй приречення.

на це поручення свого міністерства і перевела з цілою строгістю в діло всі постанови свого обіжника (з 31. V. 1919. ч. 143, пр.) Почалися надужиття шкільних повітових властей в регабілітаційних доходженнях проти українського вчительства. Вони, це є шкільні повітові власти, перебрали на себе ролю поліційних органів, прокураторій та полєвих судів, хотая такі фактичні інституції звільняли зовсім обвинених із-за браку доказів або що не найшли в анонімних доносах основи до законного переслідування обжалованих.

Для характеристики лучности діяльности шкільних властей і діяльністю поліційних органів в нищенню українського вчительства, послужить уривок з отвертого листа директора учительської організації „Взаїмна Поміч“ т. Ліщинського до начальника шкільної краєвої влади п. Собінського (Укр. Вістник чч. 183—188, з вересня 1921 р.), який дослівно звучить:

„Ви, Пане Куратор, жалуетесь, що Т-во „імпуте Кураторіюм замяр розмисльнего темпєня научицельства українського лончонц діяляльносць владєн школьней з діяляльносцьон органув Поліції Паньствовай і дошукує сен в тем діяляню укритего звьонзку пшичинового“.

„Пане Куратор! В сотках регабілітаційних слідств уживали Ви державної поліції. Майже ні одного випадку не було, де Ви переводячи доходження проти українського учительства, не уживалиби поліції. Вона слїдила кождий крок українського вчительства, робила допити на нього між населєнням даної місцевости, вона видавала про кождого українського учителя-люку головну опінію, котра заважувала все при вирішуванню регабілітаційного слідства. Таж через некорисне зізнання жандармерії відступила Кураторія в останньому часі справу п. Гаврищука з Радеківщини варшавської Комісії нарочно на те, щобн полагоду справи як найдовше проволічки. Тож не дивно, що та жандармерія сталася супроти українського учительства нахабною і позваляє собі на того рода вибрики, як наведений в послїдньому представленню до Кураторії факт в Уличнім, дрогобицького повіта. Про страшні наслідки поліційних доносів на українське учительство иншим разом. Зазначу лише, що наслідком тих невірних і безосновних доносів відступила Кураторія полагоду 31. справ українського учительства Міністеріальній Комісії у Варшаві, де спочивають вони до сьогодня неполагоджені. Наслідком безосновних жандармських доносів перенесено багато краших учительських сил на Мазури. Через некорисні опінії жандармерії проволікано надання служби і платні українському учительству довгими місяцями. З причини нестійних жандармських доносів відсиділо багато українських учителів тяжку вязницю. Для характеристики стійности жандармських доносів послужить факт звільнення цивільним судом двох українських учителів від всіх закидів, тим самим від вини і кари: бо „паділ офярон піез то, же Владзе (жандармерія) сен омилили, бо взєнто го за човека іннего, ношонцєго то само назвіско“. (Ситник-Тернопільщина, Макітра-Радеківщина). А скілько витерпів невинно через залшві жандармські доноси звільнений цивільним судом Пагоїцький (Бучач), Маланчук (Перемишляни) і пр. і пр.“

Вклад т. зв. регабілітаційних комісій входили люди, які ненавидять все, що українське, що кермувалися низькими льокальними доносами, що видавали орєчення по лінії особистих поражунків. Вони позачисляли много нещасних з українського вчительства до групи „Ц“ (утрата посади і платні) лише для того, що даний учитель-ка був менше симпатичний польському ксьондзови, інспекторови, старості, дідичєви, жандармови, війтови і т. д. В слїд за цим пішла оргія особистих відплат в формі арештованья, інтернованья, конфїнованья, викидування (жандармами) зі шкільних будинків.

Нищено егзистєнцію соток учительських родин, які примірали прямо з голоду. Сотки українського вчительства зачислено до групи „Ц“ без жадного слідства, переслуханья свідків і т. п. Річники Учит. Слова з р. р. 1920, 1921 і 1922 містять в собі тисячі фактів знушання над українським учительством поодиноких, невідповідальних перед ніким одиниць — членів польської влади.

Українське вчительство, згуртованє в становиї передвоєнній організації „Взаїмна Поміч Українського Учительства“ висилало раз-у-раз шкільній краєвій владі до рук президента Собінського меморіяли, (чотири) реферати зі збірками фактів (вісім) резолюції чотирох учительських зїздів і поодинокі представлення. Делегати учительської організації інтервеніювали 14. (чотирнайцять) разів у президента шкільної краєвої влади Собінського, сотки разів у поодиноких референтів шкільної краєвої влади і у повітових властей. Два рази була делегация названого Товариства у польського міністра освіти Ратая в часі його побуту у Львові. Поміщувано в українській щоденній пресі і в становиїм органі „Учительське Слово“ яркі факти шикавання і переслідування українського вчительства. Мимо усіх цих заходів учительської організації приміняннє до служби безробітного українського вчительства йшло дуже повільним темпом. Всіх управителів — Українців-нок і майже всіх учителів ок більше клясових міських шкіл з виділовими іспитами поперепошено на посади помічних учительських сил в найдалше віддалєні місцевости в повітах Східної, а переважно Західної Галичини. Багато з учительства міських і сільських шкіл перенєсла Кураторія передчасно в примусовий стан спочинку. Цілий легіон сільського учительства перенєсєно на Мазури або змушено відмовою служби і платні прийняти посаду в Королівстві. А ці безнастанні масові перенєшення в повітах Східної Галичини як тернопільському, снятинському, турчанському, бобрєцькому і инших про котрі згадується тягом в щоденній пресі? Вони обчислені були лише на матеріяльне знищення українського учительства через дорожнєчу комунікаційних і транспортних середників, через заміну ліпшої на значно гіршу посаду. Щоби мати яку-таку причину до дальших перенєшень деяких невідгідних з поміж українського учительства, остаючого вже в службі, видвигано проти них дисциплінарне слідство на основі нарочно спрепарованих донєсєнь зловних людей або відігрітих провин з перед многих літ. Про надання посад кандидатам учительського звання нема що й говорити. Хотая дєсь трафиться білий крук між повітовими інспекторами і схотівби дати українському кандидатови посаду, так шк. кр. влада не затверджує цього. Дуже много краших одиниць зпоміж українського учительства передала шкільна краєва влада до диспозиції варшавському міністерству освіти „цєлем заєнця їх поза границами Малопольські“, а вислїд цєго був такий, що український учитель-ка найшовся під Варшавою або на Поморю. Шк. кр. влада залюбки розлучувала українські учительські супружа, що мало за собою погані наслідки в положєнню українського учительства і відбивалося на українській школі. О цє власне шкільній владі ходило. Таких розділєних шкільною владою українських учительських супруж було і є єще тепєр дуже много. (Н. пр. Д. Фалєндиш на Поморю — його жінка учительює в Тернопільщині, ст. учитель Данилюк в Ломжі — його жінка учительює в Камієччині і т. д.)

На відносини, серед яких проживало і проживає українське вчительство, кидає ярке світло уривок з вище названого отвертого листа до президента шк. кр. влади Собінського (Укр. Вістник чч. 183—188) який дослівно звучить:

Пане Куратор! Управа Товариства мала на цілі усувати і лагодити в дорогі інстанції до Президії Кураторії вські надужиття і насильства, яких допускаються підчинєні Вам функціонарі шкільної влади, а також спричинєні Вами ріжні кривди українського учительства. Вона зневолєна була запротєстувати проти такого трактованья що найкраших

одиниць українського учительства, бо це не лежить ані в інтересі самих шкільних властей, ані в інтересі передусім школи а хіба лише в інтересі особистої безосновної зазисті, ненависті і нетерпимості, безмежного шовінізму деяких осіб — на жаль — таки з поміж польського учительства. Позбавляється егзистенції учителя-люка лише для догодження забаганкам часто непокопаних і невідчужальних амбітників в громаді і в повіті. Це діється під покришкою бунтом то інтересу доброї адміністрації, для добра школи і рятунку самої держави, а все в ім'я клича „благородної“ справедливості.

Управа Т-ва представляла Вам, Пане Куратор, яркі факти скрайно ворожого до українського учительства становища деяких шкільних републик прим. бобрєцької, де шкільні повіторі власті глузують собі безпримірно із всяких заряджень Кураторії в справах безробітного учительства. Як сумно представлялося і представляється досі в краю приміювання законних і справедливих норм у відношенню до українського учительства, на які яркі переслідування і шикани мвогих відвічальних функціонерів шкільної влади по повітах виставлено все українське учительство, засвідчали предложені Вам, Пане Куратор, сотки фактів. В збірках тих фактів крїлося ціле море терпіння, цілий страшний біль ізза топтання національних та людських почувань українського учительства. Вам, Пане Куратор, відомі є всі факти незгідних із приписами і законами ділань шкільних інспекторів і членів Шк. Пов. Радн. Вам добре відомі усі надужиття, поповнені над укр. учительством підчиненими Вам функціонерами. Ви, Пане Куратор, мали нагоду на основі предкладаних Вам Т-вом обильних і правдивих матеріалів переконатися, що українське учительство і взагалі і в поодиноких випадках — падає жертвою злоби і позакулїсних інтриг шкільних властей. Ви мали нагоду кількадесять разів чути від нас, що головним жерелом всіх насильств, поповнених на українському учительстві — це проклятої пам'яті обіжників Шк. Кр. Радн з 31. мая 1919 р. і що то учительство домагається знесення всіх виїмкових постанов названого обіжника, зродженого в атмосфері оружної боротьби, отже засадничого і сумаричного, а не індивідуального полагодження справи. Вам, Пане Куратор, відомі є факти крайно ворожого становища польського учительства, яке заняло воно супроти учительства українського на минулорічних повітових конференціях. Знана Вам також роль польського учительства (піддержувана шк. інспекторами) в робленню безосновних, перед судом відкликуваних доносів на своїх товаришів-Українців(нок). Ви, Пане Куратор, місто шукати жерела лиха там, де воно в дійсності є, шукаєте його де инде. Місто стреміти (що й не раз обіщували) до скорого переведення зміни системи, числили на це, що українське учительство вдовольниться Вашим полагодженням його справи, Вашими охлалами. Ви думаєте, що старий учитель(ка), з кільканадцяти літами служби, який цілий рік чекає на переведення регабілітації, їздить кілька разів до шк. пов. і кр. Радн і вкінці місто платні і служби одержує позволення старатися о посаду де инде, головно на Заході, що такий учитель(ка) є прихильно настроєний до польських властей? Чи ви здаєте собі справу з цього, що такий болючий жарт, така наруга з невинної людини, це найліпший агітатор, „szereży niepowiśz do wszystkiego, co polskie“? А ті неправні регабілітаційні слідства, серед яких зазнало українське учительство стільки моральних мук, чи не агітували в користь „Rzeczypospolitej Polskiej“? А вибір в усіх майже повітах Східної Галичини польських кандидатів на делегатів до Шк. Пов. Радн і дисциплінарних комісій, чи не спричинив пропасти між одним і другим учительством? А Ваші свавільні інспектори, Ваші Руциньські, Стефанишини, Конечні і прочі беззаконники чи „nie pogłębi ja szczeniście a se-łowo przeraża dz elacą dwie narodowości“?

Пане Куратор! Вам відомо, що українське учительство не жадає від Вас нічого нового. Воно домагається від Вас повернення стану українського учительства (у відношенню до польського) з перед 1. падолїста 1918 р. (Резолюції зїзду відпоручників українського учительства з 13-го лютого ц. р.).

Не думав я в цім отвертїм листі переконувати Вас, Пане Куратор, Ви поставили собі ціль і до неї змагаєте. Я тільки хотів Вам виказати облудну гру на зовні, якою Ви хочете маскувати своє змагання. І о ще одно ходило мені в цім листі. А саме: звернути українській суспільності увагу на аномальне положення українського учительства і українського шкільництва. Нам глибоко треба призадуматися над такими дикими явищами, як от приміром — в Стоянові. де в місцевості чисто українській при 4-клясївцї вчить вісім учительських сил і між ними не має ні одної української! Нам треба мати на увазі нечуваний в культурному світі факт, що около 10.000-чам (десятитисячам) польського учительства дано хліб при „навчанню“ української дїтвори, а українське вчительство розкидається по цілій Польщі. Цих — назву евфемістично — аномалій довга, довга низка.

Українська суспільність мусить найти способи, щоби перечеркнути пляни Пана Куратора.

Та польська шк. кр. влада не думає зійти зі становища, яке супроти українського вчительства зайняла перед трема літами. Свідчить про це резолюція в правно-службових справах, ухвалена одноголосно на надзвичайно численному зїзді українського вчительства в днях 8 і 9 липня 1922 у Львові. Вона передає вірно правне положення українського вчительства в четвертому році володіння Польщі на території Східної Галичини. Ця резолюція звучить дослівно: (Уч. Слово ч.: 7—8 з 1922 р.).

По трьох літах існування сумної пам'яті обіжника галицької шкільної краєвої Ради з дня 31. мая 1919 р. ч. 143 пр. всі постанови його, руйнуючі матеріально і морально українське народне учительство, існують без зміни далі, чим шкільна краєва рада, звана тепер Кураторія львівського шкільного округу, дає дальше доказ, що не думає зовсім змінити свого непримиримого становища супроти українського учительства. Домагання організації українського учительства, порушені у великій кількості представлень, пересланих Президії шкільної краєвої Ради тепер Кураторії і Президії міністрів у Варшаві, які зміряли до видання ними заряджень, що усунулиби надужиття, впливаючі з факту існування названого розпорядку, не принесли позитивних наслідків. Мимо численних інтервенцій представників українського учительства у поодиноких референтів Кураторії, мимо кількадесяти письмовних представлень Головної Управи організації українського учительства, виставлених Президії міністрів у Варшаві:

а) остається ще багато (понад сто) українських учителів-(льок), навіть регабілітованих, без служби і платні;

б) не виплачено нікому залеглої платні;

в) виплачується платню прийнятому до служби учителю не від дня зголошення, але від дня одержання посади, надання якої проволікається в безконечність; прийнятим до служби з многими літами служби виплачується платню початкового учителя-ки;

г) не покликано б. управителів міських більшеклясових шкіл на рівнорядні посади, лише надано їм службу помічних учителів в сільських школах, в многих випадках в Західній Галичині;

д) українське учительство і шкільництво віддано під догляд найбільше ворожих елементів, це є польських народних організацій і входячих в їх склад польських шкільних пов. інспекторів;

е) шиканується регабілітоване учительство масовими дисциплінарними доходженнями і безосновним переношенням на посади у віддалені повіти;

з) учителів-(льок) української народности, котрі, маючи виділові іспити, працювали при міських більшеклясових школах, поперепошено до сільських шкіл на посади помічних сил переважно в польські місцевості з платнею початкуючих учителів-(льок);

ж) не приймається до учительської служби відповідної кількості кандидатів-(ток) учительського звання української національности (звиз три тисячі кандидатів-(ток) жде даремно на одержання посади);

з) не виплачується вдовам і сиротам по українських учителях підмог і емеритур.

З огляду на повищий стан справи взиває Зїзд українську суспільність зайнятися долею українського вчительства, без якого будова рідного українського шкільництва станеться неможливою.

В дни 20. серпня ц. р. відбувся у Львові Зїзд відпоручників безробітного українського учительства (по знесенню виїмкового стану). Зміст виголошених на Зїзді рефератів і дискусії такий: (Уч. Слово ч.: 9. з 1922).

Б. Шк. кр. Рада своїм обіжником з дня 31. V. 1919 р. ч.: 143/пр. позбавила служби і платні через довший протяг часу поверх 800 українського вчителства. Заходами учительської організації „Взаїнна Поміч“ привернено до служби протягом трох літ $\frac{7}{8}$ безробітного вчителства. Сотка безробітних даремно докладає всіх заходів для відзискання учительської служби. Шкільні власті хочуть мати на довгі часи видимий доказ своєї пімсти за „вроге одношене сен до народовосції польскей“ і вибрали собі на постійну жертву сотку українського вчителства. Нічо не помогли сотки представлень учительської організації і самих покривджених, звернені до шкільної красвої Ради, тепер Кураторії у Львові, в яких домаганосе переслухання і людського трактовання невинних жертв. На ніщо не придалися регабілітаційні свідоцтва многих безробітних і зложені ними приречення. Замість сповнити слухні домагання „Взаїмної Помочі“ що до привернення невинних людей до служби, Кураторія непрактикованим в правовій державі способом старається розбити цю одну коу трибуну українського учительства.

Головним виновником лиха безробітного учительства — це польське повітові „Ради Народове“ і „Організаціе Народове“, в склад яких входять й відпоручники польського учительства. Львівська шкільна Кураторія як і міністерство освіти опирається й тепер головно на зізнаннях польських народових організацій. Деякі польські шкільні інспектори нераз нарікають перед представниками „Взаїмної Помочі“, що члени польських народових організацій стало противляться прийняттю безробітного учителя-Українця до служби. Потягається українське вчителство до відповідальности за діла поповнені за час і для української влади. Жадається від українського вчителства виказатися посвідками льояльности, виставленими кількома місцевими Поляками — звичайно членами народових організацій. Не приймається до учительської служби навіть таких кандидатів — що то зложили матуру еще перед 1914 р.

Покликаний на зїзді до життя комітет безробітного вчителства передав також представлення своїх кривд львівській шк. Кураторії, щоби не спіткатися колись із закидами, що не ужив всіх можливих способів для вияснення шкільним властям їх безправного поведення.

Та названий проскрипційний обіжник шкільної красвої влади істнує зі своїми блищими і дальшими постановами до нині. Жде запевне свого ювілею! Та факт його істновання доказує ясно, що в нищенню українського вчителства визначається польська шкільна влада такою залізною консеквентністю і витревалістю, що лише скрайно наївні можуть думати о поправі правно-службових і національно-політичних відносин українського вчителства зі сторони теперішних gewalthaber-ів.

Збірка фактів.

(Продоження).

XXI.

Засуд за історію України. До староства в Городенці вплинуло донесення громадського комісара Івана Галамейка, колишнього двірського льокая, тепер наказного війта у Вербівцях. Це тип наскрізь зіпсованої душі. Зміст цього донесення такий: Тамошний учитель т. Роман Бачинський поручив шкільним дітям третьої класи набути в місцевім читальнянім склепі історію України Крип'якевича. Тому, що ця історія містить в собі багато „клямства на пшецівку паньству польского, ктурим сама млодзєж школьна може набераць помстем і одвручене сен од зєдночєня Жечипосполітей“, запитує донощик, чи вільно сільському учителеві ширити большевизм за помічю названої історії. Позаяк в тій історії знаходяться уступи як н. пр. 10, 13, 21, 22, 24, 25, 26, 32 і 34 що містять в собі „невірні і обидливі для польської держави факти“ накликає сільський прокуратор староство до покарання небезпечного учителя.

В наслідок цього донесення завісив шк. пов. інспектор т. Бачинського в урядованню і спричинив дисциплінарне слідство. При першій розправі 9. вересня ц. р. накинувся відразу на т. Бачинського член дисципл. уряду Д-р. Босаковский, адвокат в Городенці. Виступ цього члена „народовей організації“ був так пристрастний і нетактовний, обиджаючи почування Українців, що оборонець т. Бачинського Д-р. Т. Окуневський змушений був запротестувати проти некультурного поведінню і зажадав ухилення цього „кресовца“ з дисципл. уряду. Цей уряд не лише не прихилився до того внеску, але поручив Д-р. Босаковському вести в сій справі дальше слідство. З того приводу вніс Д-р. Окуневський представлення до вищого дисципл. уряду тому, що городенські „кресовці“ під проводом Д-р. Босаковского роблять неможливим спокійне розсудження справи. Та дисципл. уряд в Городенці не вислав цього представлення до Варшави і розписав нову розправу, яка відбулася 9. жовтня ц. р. В межичасі ухилило міністерство завішення т. Бачинського і поручило шк. пов. Раді впровадити его в урядовання. На другій розправі вирішив дисц. уряд укарати т. Бачинського перенесенням на власний кошт на иншу посаду в повіті. Населення Вербівців привязане до т. Бачинського, не хоче пустити его зі села. Господарі радять йому зречися посади, а вони будуть посылати дітий до него на приватну науку. Цю свою постанову подали вони до відома інспекторови і висилають делегацію до Варшави.

XXII.

Заборона громадянської праці. Шк. пов. інспектор в Городку Ягайлонським Унольд заборонив українському вчителству (Деркач і пр.) для шкільної молодіжи вести науку церковного хору, приготувляти аматорські представлення для молодіжи і старших, давати популярні виклади з гігієни, господарства, природи, історії і географії Польщі й України і заборонив також вживати слова „український“.

XXIII.

Іван Скоморівський б. учитель товмачького повіту від 1911. р. В часі українсько-польської

війни був при війську. По повороті з великої України зголосився до служби в товмачського шкільного інспектора Мончаловського (секретара польської організації народовой) котрий, не подаючи ніяких закидів, віддав справу львівській Кураторії, а ця без ніяких переслухань міністеріальній комісії у Варшаві. Варшавська комісія письмом з 7. лютого 1922 лютого 1922. ч.: 120'5. вирішила не прийняти т. Скоморівського до служби (ще один доказ на ствердження факту: „який Львів — така Варшава“). Куратор Собіньскі в часі авдієнції порадив т. Скоморівському зробити просьбу до Міністерства Освіти о ревізію (в кулко Мацею!) Тому, що переведено одностороннє доходження і мимо кількарізних запитів не подано йому провини ані осіб, які ті закиди поробили, що через занежане переслухання і поминання всяких доказів не дано йому можности опрокинути всі закиди, зажадав т. Скоморівський в марті ц. р. від Міністеріальної Комісії поручити Кураторії перевести доходження в його справі. До нині справа на мертвій точці.

XXIV.

Неприйняття кандидатів до учит. служби. Т. Роман Москалюк, канд. уч. звання пов. Гусятин, віднісся до канцелярії Т-ва В. П. У. листом слідуєчого змісту: „Звертаюся до Вас за порадою, в якийби накінець спосіб, і до кого справитись і якихби до цього зажити ліків, щоби можна доступити до учительської посади в „Малопольське“? В 1920. р. вносив я подання о посаду до 15. (п'ятнайцяти) шк. пов. Рад, але всі пани інспектори мовби змовились і відповіли, що „з браку вольних посад просьба панська не може биць увзглядньона“.

Прошу о заподання повітів, до якихби можна вносити подання о посаду. Подаю до відома, що іспит зрілости зложив я ще в 1918. р. в Тернополи.

XXV.

„Добровольна“ військова служба. Дня 19. жовтня ц. р. вечером явився в Доброгостові пов. Дрогобич жандарм і переночувавши, слідуєчого дня о 6. годині рано забрав зі собою т. т. Корлятовича і Тимочка, обох учителів при тамошній школі і відставив їх до Стрия перед поборову комісію, котра обидвох признала спосібними до військової служби. Годиться надмінити, що т. Корлятович, 32 літ, звільнений був усіма австрійськими комісіями від військової служби.

XXVI.

Кара за синів. Т. Рудольф Байгерт (Німець) б. учитель в Яворівщині. Шк. пов. Рада звільнила його зі служби, (Ч. 1418.) а за причину подала таке: „Поневаж з пшепроводзеного доходзєня оказало сен, же синове Пана брали яко офіцєрове чинни удзял в замаху українським, цо єст доводом, же виховані билі пшез него в духу врогїм взгледем народовосці і людносці польскей, пшєто Рада шк. окренгова оржека, же пан не може биць залічони в почет публічних научицєлі Ржечипосполітей Польскей“. Т. Байгерт до нині без служби.

XXVII.

Шукання причин. Т. Будзиновський Тадей, учитель виділової школи в Самборі, одержав від дисциплінарного уряду в Самборі рішення такого

змісту: „Дисциплінарний уряд для справ учителів всенародних шкіл в Самборі рішив: учителя Тадея Будзиновського узнається винним, що в часі науки висказувався перед своїми учениками в спосіб, викликаючи в них сумніви в трєвалість тепєрішнього державного порядку і недовіре до вартости польського гроша, висміваючи польські народові маніфєстації з нагоди шлєського плєбісциту, чим „допусціл сен віхшєнь політичних“ суперечних зі службовим обовязком виховника в польській державі, через що засуджується обвинєного на перенєсєння до місцевости, яку назначить Міністерство Освіти (з певністю до Королівства) і то без зворотів коштів перенєсєння.

XXVIII.

Упосліджування українського вчительства.

Т. І. Роздільський б. сталий управитель 4-о кл. школи і рільничого курсу за австрійських часів в Маріямполі пов. Станиславів, має повну кваліфікацію до ведєння рільничого курсу, бо покінчив: 3-літний курс рільничий в Кобєрніцах; курс молочарський в Мєшові; курс огородництва в Тарнові; курс слєйду в Кракові; курс тютюну в Заліщиках; інструкційний курс для методики науки для господарства сільського на університеті в Гіссєн; курс пчільництва у Львові; курс наук природничих у Львові; іспит з господарських наук у Львові, на підставі котрого має платину виділового учителя. Польська шк. влада перенєсла його до двоклясової школи в Крєхівцях (де нема рільничого курсу) а на його місце перенєсла учителя-Поляка з одноклясової школи з Волчкова, який не має кваліфікації до ведєння науки господарства, через що рільничий курс в Маріямполі (чисто українській місцевости) не відбувається. За це новий учитель має обовязок перевести польонізацію української школи.

XXIX.

Послідовність польської шк. влади. Т. Осип Яворський, б. учитель в горлицькому повіті, 13. літ служби. Так шк. пов. Рада в Голицях як також львівська Кураторія не перєслухувала т. Яворського і не подала конкретних закидів. Міністеріальна комісія у Варшаві своїм рішенням з дня 14. І. 1922. ч.: 27.528. відсудила т. Яворського від служби, не перевівши жадного слідства. Т. Яворський вислав в дни 6. марта ц. р. предствєленя до Кураторії через староство в Коломїї (бо там мешкає) котрє топер шістьма посвідками від ріжних польських організацій і інституцій, які стверджують, що закиди, подані польськими шкільними властями, є незгідні з правдою. Згаданє предствєленя заопініювала корисно жандармерія і війсковість; кромі цього предложив посвідки поважних місєвих Поляків на доказ, що пороблені йому закиди не мають жадної основи. Це все пішло до Варшави і здавало-би ся, що вона направить кривду, заподіяну галицькими властями. Т. Яворський остається до нині без служби і платні.

XXX.

Глузовання з українського вчителя. Т. Іван Посипанко б. учитель в Брідщині. Як інтернований польськими властями без подання найменшої причини, перєсидів 9. місяців в найгірших таборах. По виході з табору зголосився до служби. Регабілітаційне слідство, котрє вів референт при шк. кр. Раді Ленєрт, продовжувано без найменшої причини в безконєчність. Львівська Кураторія місто

переслухати т. Посипанка і подати йому до відома які небудь закиди, відступила справу до полагоди міністеріальній комісії у Варшаві, яка по десяти місяцях ц. є. в січні 1922. видала рішення, котрим прийнято його до служби. Та львівська Кураторія зволила ласкаво віднестися зі справозданням з 11 лютого ц. р. до Міністерства Освіти у Варшаві о визначення т. Посипанкови посади і візвала його предложити названому Міністерству належно вповнену особову табелю. Рівночасно референт при Кураторії Висоцькі заявив т. Посипанкови, що для нього посаду призначається „тільки на Поможу люб Кашубах“. Дальші поїздки т. Посипанка не віднесли успіху. Куратор Собіньські відсилає його до Тинельського, послідний же відсилає до Куратора і Гайчака, цей знова глузує собі немилосерно кажучи, що на цих справах розуміється лише Тинельські. Результат цього такий, що т. Посипанко є до нині без служби і платні і зовсім нічого до нині не знає, що йому шкільна власть закидає і о що його посуджується.

Продовження слідує.

Нові жертви.

Українське вчительство, яке у великі дні народнього зриву словнило свій національний обов'язок, яке у важкі дні національного горя не понизило прапору, яке жертвами на вітарі вітчизни зложило також і свою гекатомбу, сміливо глядить в будуччину. Воно свідоме сього, що його жде великанський труд.

Українське вчительство свідоме цього, що нічого даремно не дається, що все на світі є наслідком певних змагань і труду. Воно свідоме цього, що потрібна свідомість, уперта праця на культурно-національному полі і систематичне поступове підготовлення бази і ґрунту для державно-національного життя.

З цілого краю надходять вістки про арештовання наших Товаришів(-шок). Бувають випадки, що при ревізії у наших Товаришів(-шок) підкидається заборонені річи (напр. т. Литвинів в Скільщині підкинуто до шопи динаміт, а т. Гібайлівній якусь проклямацію).

Тямити засаду: „Той побідить, хто збереже сильні нерви.“ Ті сильні нерви потреба заховати також перед провокаторами(ками), що то крутяться у великому числі по наших селах і шукають у наших Товаришів(шок) поля до попису.

В часі між 22. а 29. жовтня ц. р. арештовано цих Товаришів(шок): (вказ не повний, бо Виділи Окр. Відділів не повідомляють зараз про арештовання) Олійник (пов. Бережани), Бокс і Когутівна

(пов. Бібрка), Скалений, Онишук, Гарасим (пов. Богородчани), Федина, Макітра (пов. Броди), Солонинка (пов. Борщів), Гавришук, Стасюк (пов. Городок), Беч (пов. Грогобич), Мороз (пов. Зборів), Новальковський, Стефанівна, о. Гісовський, Гелета, Гелетова, Микитчук (пов. Коломия), Паленюк, Побігуший (пов. Косів), Білеківна, Білозор (пов. Камінка стр.), Сухий, Зубрей (пов. Жовква), Зелений, Сенюта, Капустієва, Змий, Стронський (пов. Львів), Гречкосій (пов. Підгайці), Кужіль (пов. Рогатин), Іванець, Мусій, Молодовець, Луцейко, Гнідець (пов. Рава Руська), Полулях, Будзиновський (пов. Самбір), Стецьків (пов. Старий Самбір), Перейма, Гавран, Литвин, Притуляк, Романець (пов. Сколе), Котович, Шумський, Мандзяк, Стахів, Янкевич (пов. Стрий), Ковальський, Гречило, Барабаш, Демідас, Вільчинський (пов. Тереховля), Петриківна, о. Федевич, Великанович (пов. Турка н. Стрийом), Марчак, Кульчицький, Крупа, Дзіковський (пов. Любачів), Базник, Змрочок (пов. Копичини). Продовження буде.

М. Ваврисевич. (Холмищина).

Національне виховання.

„Люби, мій брате, край свій рідний,
Широкий, пишний, гарний край...
Люби і слово те рідненьке,
Що ненька вчила тя колись...
Люби велику всю родину.
Убогий нарід рідний свій“...

Гравович.

Національне виховання, яке повинна давати своїм ученикам школа, мусить зв'язати дитину розумом і серцем з її батьківщиною. Щоб Дніпро і Київ, Львів і Харків, Холм і Крим — не були для неї пустими звуками, а живими, певними уявліннями. Щоб усе, що робиться на Україні, не було для неї чужим, а захоплювало її як своє й рідне...

Рідна мова, рідне письменство, минула історія батьківщини, її географія, взагалі вся наука в наших школах, навіть самий зовнішній вигляд школи й загальний напрямок шкільного навчання повинні бути пристосовані до виховання національного почуття в молодого покоління нашого народу.

Нехай учитель не забуває, що тільки через круг національних інтересів народу йде шлях загально-людської всесвітньої культури. І що хоч культура є інтернаціональна, але кожна нація мусить до неї йти своєю стежкою перетворення й пристосування для себе чужих здобутків цивілізації. Кожний нарід живе своїм життям і має своїх героїв. І свідомий громадянин повинен знати їх, як і минуле свого народу.

На лекціях рідної мови, письменства, історії та географії в дитячій душі кидається здорові зерна національної самосвідомості, що з часом викорінить нерідке в наші часи явище серед нас Українців — „безрідности“ або байдужности до національної справи, явище, що безумовно є покажчиком хибного виховання в нас, чого не знає ні одна в світі школа, й наслідком чого являється незнання нами самих себе... „Хто ми? Чий діти? Яких батьків? (Шевченко).“

Певно, що сучасна метода навчання історії з її чисто-механічним вивченням цілої низки років, воєн, замирень, назв ватажків і царів, якими переповнені цілі сторінки підручників історії, — є ли-

ше обтяженням пам'яті дитини докучливими й не потрібними історичними фактами. Це є пережиток старої системи навчання, все це якась мертвечина, в своєму роді „мертва мова“, що мало каже розумові й серцю учнів (Г. Петров).

Вичислювання назв гір, рік, міст, морей... роблять лекцію географії скучною й мертвою. А малюнки живої природи, різноманітність флори й фауни, людського побуту, звичаїв, релігії, проміслів — всі ці живі, цікаві й художні малюнки людського життя так мало знайомі сучасній географії.

Пригадується те саме й в історії письменства. Література, як відомо є відзеркаленням життя в яскравих художніх зразках і типах, утворених натхненням художника у виді думки й слова. Вивчити літературу — значить засвоїти факти народного генія, зрозуміти складені автором типи, думки, почуття, ідеї, відчувши все, чим жив і мучився сам автор. А що діється на лекціях „словесности“ в наших школах? — По більшості, це скучні години студійовання старого церковно-славянського письменства. А нове, справжнє письменство, з його світочами розуму, що поставили наше письменство в ряд з літературою інших народів, проходить мало помітно, не пробуджуючи в учнях живого інтересу й роботи їх власної думки.

Так вчили і вчилися досі в старій школі. Хай в новій школі викладання предметів національного виховання провадиться так, щоб з початку й до кінця того чи іншого курсу діти відчували, що вони вчать і що їм розказують не про когось, а про це, що торкається їх самих і що лишило слід свій на сучаснім життю. Поменше імен та цифр а побільше порівняннів сучасного з минулим — в живих розмовах і прикладах з рідного життя. Хай центр тягару при навчанні перейде на працю учнів, на їх реферати по історії мистецтва, культури, робітничого руху, то-що. Нехай малюють вони пляни, діаграми, розглядають мапи та малюнки. Хай користуються учні й підручниками, але обережно, аби лише пригадати собі факти, про які оповідав їм в минулу лекцію в класі вчитель.

Національному вихованню посприяє навчання дітей рідної мови, цього ґрунту нашої освіти й національності. Вміти читати, говорити й писати — є одною з доконечних потреб сучасного чоловіка, яку й задовольняє школа. Що це значить?

а) Навчити читати — означає навчити дитину гарно, виразно прочитати якийсь твір, щоб зрозуміти всі відтінки думки й почуття, що висловлені автором, — розвинути любов до книжки й привчити бачити в ній не тільки розумну розривку, але ще й жерело потрібного для життя знання.

б) Навчити учня говорити — значить виробити в ньому вмільсть висловлювати свої думки, погляди, переживання й поривання правильною з формальної сторони мовою.

в) Накінець, вміти писати — значить уміти коротко й докладно передавати свої думки й почуття на папері, стати на якийсь час маленьким письменником і записувати свої спостереження й висновки. І тут треба остерегатися крайности старої школи, себ-то не ставити паперу та шитка вище учня, а книжку вище чоловіка. Треба пам'ятати, що предмет учителя — розум, душа дитини, а не її шиток.

г) Що до граматики, то в новій школі їй повинно відлятися стільки місця, поскільки вона дає матеріялу для розвитку логічної думки дітей, або систематизує явища живої мови.

Всі ці відділи навчання живої рідної мови в нашій школі часто носять якийсь прозаїчний, скучний характер. Справді, можна думати, що розповсюджена нині форма шкільного навчання як би навмисне вигадана, щоб придушити настрій дитини та пригнобити її незіпсований дух і вражіння.

Треба рішуче боротися зі схолястичністю багатьох скучних вчителів — професіоналів при навчанні рідної мови — цього найважливішого предмету, навкруг котрого групуються всі інші дисципліни школи...

На лекціях рідної мови вчитель не має права обмежуватися лише сухим навчанням грамоті, читанню, писанню, та граматиці, а повинен мати на увазі загальний розвиток учнів та вміння правильного логічного обмірковання.

Нехай лекція рідної мови буде завжди цікавою, живою, логічною задачею, яку діти самі рішають, або яку перед ними розв'язує широко і просто вчитель.

Хай як найчастіше чується в школі зворушаюче дитячі душі оповідання вчителя на ту чи іншу тему, накінець — яскраві, мальовничі картини з його власного життя, його споминів та переживаннів. Може цей час захоплення вчителя й є найбільш навчальний в школі час...

Нехай і учні теж розказують — по малюнках, або висловлюються на приступні їм теми, виявляючи свою особисту творчість на таких словесних, або письменних вільних лекціях — імпровізаціях по рідній мові. Хай учень і сам говорить в своїй школі а не тільки як приневолений відповідає вчителю на поставлені ним питання (Блонський).

Нова школа мусить дати вільний простір таким живим бесідам учителя й учнів, — змогу для розвитку фантазії й творчості учнів, про те, ви-стерегаючися лишніх балачок та пустої, нічого не варті фразеології.

Треба привчити дітей цінити свою рідну мову, як повну й певну літопись всього довголітнього духового життя народу, як досвід і спадщину на всіх попередніх віків його історії і як зв'язок між бувшими, сучасними й будучими поколіннями нації.

П. Лисецький.

Як поборемо труднощі при навчанні чотирох ділань в народній школі?

(Докінчення).

До множення перейти по приміру чергування з додаванням. Прим. на сірниках.

Табл. IV.

$$\begin{array}{l} 1 \text{ ще } 1 \text{ ще } 1 \text{ ще } 1 \\ \text{або } 1 + 1 + 1 + 1 = 4. \end{array}$$

Розвинути: Дитина ходить по дрова для мами; бачить, як хто небудь несе воду, як везуть снопи, не воду, де за кожним ликом не кладе посудини з водою а держить при роті, доки не напється. Це приміри на скорочене додавання.

А то: по 1 поліні не носить дров, бо багато часу треба;

по 1 коновці не носить води;

по 1 снопі не возять збіжа, бо це довго тривало;

за 2 ликом не ставиться посудини з водою на стіл з тоїж самої причини. За це по 1 поліні і ще по 1 і ще по 1 і ще по 1 набере за раз повний оберемок. По 1 снопови, ще по 1, ще по 1 і ще по 1 повну фіру снопів і т. д. і на тому зискує вже на часі.

Табл. V.

Почати $2 \times II$ соломки = 4, то є $2 + 2 = 4$ при чому перший значок подає нам час кілька то разів треба те „щось“ взяти.

Табл. VI.

$2 \times II$ пачки = 4	$2 \times I$ солома = 2
$2 \times II$ листки = 4	$2 \times I$ пачок = 2
$2 \times II$ квітки = 4	$2 \times I$ листок = 2
	$2 \times I$ квітка = 2

Ті самі таблички є й рівночасно початковою азбучною книжечкою числення. Замітити треба, що всі задачі й вправи мають виходити від самих дітей.

Колиж діти з додаванням і множенням до 10. добре, справно упоралися, починати аж тепер з чинністю, яка число поменчує — цебто з відбиранням, відніманням.

Послугуємось при тому знов образцевою формою і спільною чинністю дітей. Щоби ще більше відрізнити віднімання від додавання, слід при відніманні писати відемник не поруч відемної, а під неюж. Н. пр. задача подана ученикам: Я ніс 8 полінів дров; перед дверми, коли відчиняв, 2 поліна мені впали і я мусів за ними ще раз вернути. Вже є готова задача, тільки єї уложити:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ полінів} \\ - 2 \text{ поліна (впали)} \\ \hline 6 \text{ полінів залишилось} \end{array}$$

А переробили віднімання, нав'язуємо до ділення. Бож ділення знов є скороченим відбиранням, Н. пр.:

$$\begin{array}{r} 10 : 2 = \begin{array}{cccccc} 10 & 8 & 6 & 4 & 2 \\ -2 & -2 & -2 & -2 & -2 \\ \hline 8 & 6 & 4 & 2 & 0 \end{array} \end{array}$$

Скільки разів відбирали 2 від 10? 5 разів.

Замість писати й відбирати стільки то разів, ми пишемо коротше $10 : 2 =$. При діленні в I. класі брати тільки поділ а міщення аж в II. кл. $10 : 2$ читається: десять поділити на 2 (а не 2 міститься в десятих).

Із тої то причини не брати ділення в дробах пр. $\frac{1}{2} = 2$, бо це ще більш тяжке до зрозуміння. Ділення яка чинність слід брати: в I. кл. тільки як поділ $8 : 2 =$ (вісім розділити на 2 =) в II. кл. міщення й ділення ($8 : 2 =$ т. є. 2 міститься в 8 =). Спосіб писання дробами уживається аж там, де приходять дробки.

Після переступлення десятка (10) слід знов наглядно поступати чергуванням до 15 від 15 до 20 (що 5). Задачі на всі чинности поза 10 йдуть подібні як перед тим (до 10),

Обминати належить: 1) $8 = 4 + ?$ Ізза свого крутого поняття й непримінності в життєві дітвори. 2) Не давати все відписи з рахункового підручника а старатися, щоби дітворі сама творила задачі з свого власного життя, зі свого переживання. 3) Ніодна задача не сміє бути оперта на самих голих числах без змісту.

В класах II., III. і IV. класти головну вагу на творення задач в даному натяку вчителя самими учениками.

Коли ученик одержить готовий текст, працює лиш при вирішуванню, виконуванню того, що подає зміст. В той бік звернена його вся увага — що противиться самому життю, бож воно заставляє до придбання змісту, а опісля ставити рішення.

Коли ученики приходиться в якомусь вказаному напрямку самому подбати про зміст, то й рішення його є певніше й зрозуміння не те, що в першому випадку, а через це, що кожда задача, творена самою дітворою, є змістом її життя, буде навчання рахунків не сухим і трудним а цікавим і живим предметом.

Подам коротко кілька примірів задач, творених учениками IV. класу. Замітити треба, що ученики подають з початку задачі і питаннями треба лише через напровадження відповідно уложити.

1) Я йшов з долі до школи і зробив 350 кроків. Кілько кроків я зробив на тиждень, рік?

2) Н. їдає денно в школі I. випіканець. Кілько зїсть випіканців, заки вивчиться на священика?

3) Сьогодні в класі тепло — згоріло 17 полінів дров. Кілько полінів мусимо спалити через зиму, щоби в класі було тепло? — в цілій школі?

4) По кілько мусимо платити, щоби удержати школу?

5) Кілько Н. видасть на рік на цукорки?

6) Кілько пар чобіт сходять кожний за своє життя?

7) Чи яйце заплатить удержання курки?

8) Кілько Н. мусить опустити годин за рік, як що він кожного дня спізнити на 10 хвиль?

9) Чому молоко дороге?

10) Кілько треба для нашої школи паперу до писання?

З кооперативи:

1) Кілько прийде за випозичення з каси 10.000 М. на 3 місяці числячи 40 %?

2) Кілько лишилося в нас грошей за продажу книжок при 10% опусті на суму 496.300 М.?

М. Базник.

Дещо про педологію.

Педологія, себто наука о дитині, молода галузь знання, бо повстала доперва перед кільканицями лтами. Саму назву „педологія“ подав вперше Хрісман О. в Америці 1896. Поставила вона собі за ціль пізнати дитину в її фізичних, моральних і умовних проявах, поки зачнеться її виховання і навчання. В той отже спосіб дає вона підставу раціональному вихованню, котре зміряє до фізичного, морального і умовного видосконалення молодого покоління.

Просліджування моральної, фізичної і умовної природи дитини переводить педологія за допомогою досвіду, експерименту. Сучасна шкільна система в великій мірі унеможливає учителеві обсервацію дітей, робить її поверховною, неточною і ділтанською. Буває, що учитель замітить в ученика лиху пам'ять, слабу інтелігенцію — не може одначе найти причини ні лихови зарадити. Лучається і так, що ученики нераз закривають брак зрозуміння річи знаменитою пам'яттю та великою пильністю і доперва пізніше оказується цілковита недостача самостійности, та брак елементарних основ до дальшої науки. Можна стрінуги дуже добру па-

мать ученика, спосіб легкого вислову, скорі відповіді, що можуть спричинити ошибочну оцінку його інтелігенції. Певно, наведені прикмети — се додатні ціхи, однак вони не становлять еще єства інтелігенції. Принагідна обсервація мусить уступити місця систематичній, методичній, а та з огляду на точність мусить опертися на експеримент. Досвіди з обсягу фізіології і психології дитини переводяться в осібних педологічних робітах, закладаних при університетах або педологічних товариствах. Фізичний і духовий образ дитини, одержаний при помочи методично експериментальної обсервації, складається: 1. зі знання фізичного розвою дитини, 2. ствердження сили вразливості змислів, 3. рода і сили пізнання, вражіння і виображіння, 4. степеня і сили уваги, 5. здібности до праці, умового перемучення, 6. степеня і рода інтелігенції, 7. характеру дитини, 8. будуччини дитини, виснутої з повищих даних, 9. вибору відповідного звання, 10. соціології дитячого віку. В своїх дослідах послуговується педологія аналітичною методою, т. з. зібравши потрібні дані дорогою обсервації й досвіду, випроваджує закони. Память, уява, інтелігенція та інші духові прояви можуть бути предметом аналізу; тому то іменно може подати педологія вірний образ психологічної індивідуальности. До найцікавійших належить досліджування кореляції, себто взаємин спільного ділання всіх сил душі через порівняння одної сили з другою, взаїмні відношення сил, точне обчислення, що кожній з них припадає в уділі надавання таких або інших прикмет душі.

Крім індивідуально-обсерваційних метод уживає педологія також статистичних. На основі великого числа експериментальних досвідів випроваджує загальні висновки. Обі ці методи взаїмно себе доповняють. Для статистичних чисел треба досліджувати групу дітей, але кождою особистістю з осібна, звертаючи увагу на те, щоби ця група була зложена з одиниць як найбільше однородних, о дуже схожих душевних об'явах. При індивідуальному досліджуванні неможливо подавати статистичних чисел, не находячи тут середньої норми, котру можемо одержати з висліду статистичних дослідів.

Прояви внутрішнього життя можемо спостерігати будьто на собі самих, будьто на інших особах, принагідно або нарочно спричиняти певні стани душі в тій цілі, щоби можна їх обсервувати. Можемо пр. досліджувати прикмети нашої памяти, слідячи її в тому напрямі, як багато вона може заховати научного матеріалу, як довго вона його задержує, чи вірно переховує те, що я хочу, що мені говорено, що я читав; чи краще запам'ятує осібні слова, чи цілі звороти, як длають на мене перешкоди підчас науки, як повторюю найлекше вивчений матеріал. Такі самі проби можна поширити на цілі класи і цілі школи.

Педологія послуговується двома способами дослідів: а) лабораторійним, б) тестозим. Для декотрих з тих дослідів, як приміром для ствердження, як то, що спостерігаємо, впливає на наш віддих, на обіг крові, сконструовано дуже складні апарати. Тому, що при цих дослідах переводиться зовсім подібні експерименти, як при науці фізики, прозвано цю науку дослідною, експериментальною психологією. В многих університетах уряджено в цілі роблення тих дослідів осібні лабораторії. Найбільше заслуг на цьому полі поклав недавно померший професор університету в Липську Вільгельм Вундт,

Тести тривають коротко, не вимагають лабораторійних приладів і мають на цілі порішення певної справи о практичному значінню.

Якщо тест не в силі часом точно означити психологічної якости індивідуу, то всеж таки він дає зовсім певну оцінку, а та дозволяє знова на витворення скалі, на верху котрої найдуться діти психологічно найбогатше вивіновані. Метода досліду за помочи тестів легка і скоро здобула собі велике поводження, даючи основу до витворення експериментальної педагогії. Розрізняємо тести для памяти, уваги, інтелігенції і інші. Щоби можна пізнати здібности дитини, а в консеквенції у відповідний спосіб їх розвивати, щоби можна індивідуально поступати з кождою дитиною з осібна — прослідження інтелігенції дитини являється неминучою передумовою. Класифікація інтелігенції дитини після її поступів в школі невірна і далеко не вистарчаюча, бо багато вкрадається тут ілюзій та ошибок, котрі дають нам невірний осуд о дитині. При оцінці шкільних поступів дитини не можна точно означити, о скільки причиняються до її поступів певні прикмети інтелекта і волі, о скільки лілає тут домова поміч, вплив окруження, підготовки в іншій школі, до котрої ученик досі вчашає. Хотячи однак пізнати правдиву інтелігенцію дитини, треба пізнати його питомі здібности, спосібности і нахили з виключенням названих чужих впливів.

Тестова метода до просліджування інтелігенції дитини, винайдена французьким психологом Бінетом, найшла найширше примінення і розповсюдження. Переводячи численні і довголітні проби своєю методою на дітях різного віку, удосконалив її при помочи лікаря Сімона, звідки методу що звуть також Бінет-Сімонівською.

Та метода обосновується на цьому, що винайдено на кождий вік дитини цілий ряд задач-питань до розв'язання. Дану задачу признано відповідною для певного віку тоді, якщо розв'язало її 75% дітей нормально розвинених. Н. пр. десятилітня дитина, що розв'язала задячу, призначену для групи девятилітніх дітей, має після тестового досліду однорічне опізнання в розвою інтелігенції. Якщо однак та сама дитина зуміє розв'язати задячу, призначену для дванайцятьлітніх дітей, то має дворічну надвижку інтелігенції.

(Докінчення буде).

Складайте на пресовий фонд „УЧИТЕЛЬСЬКОГО СЛОВА“!

Обіжник Головної Управи В. П. У.

Взивається Виділи Окружних Відділів:

1.

Заснувати в найкоротшому часі повітові учительські кооперативи і подати це до відома Головної Управи. Повітовий кооператив можна з початку примістити де-небудь (пр. в Народній Торговлі) і вести доривочно навіть силами поблизьких місцевостей. В слушний час найдеться відповідне приміщення і унормується діловодство. Учит. пов. кооператив мусить бути заснований при кождім Окр. Відділі В. П. У.

II.

Виконати усі припорушення Головної Управи, поміщені в чч. 8. і 9. „Учит. Слова“. В слідуячому числі „Учит. Сл.“ візветься прилюдно усі Виділи Окр. Відділів, що то не виконали еще усіх припорушень Головної Управи.

III.

Тому, що число арештованих українських учителів(льок) в цілому краю доходить кількох соток а в самім Львові знаходиться в тюрмах до 70 учителів(льок), потрібна негайна поміч в харчах і біллію. Взивається Товаришів(шок) на свободі присилати жертви на ратунок жертв лихоліття. Много Товаришів(шок) Львова і околиці оподаткували себе і зложили по 5.000 мп. За ними мулять піти усе українське учительство в краю. Товариші(шки), що терплять в польських тюрмах голод і холод, мусять мати на розраду глибоке почуття, що їхній доли спочуває усе українське вчительство Жертви слати на адресу: „Взаїмна Поміч Українського Учителства“, Львів, Оссолінських 8, II. пов. з допискою; на ратунок жертв лихоліття.

З діяльності Окр. Відділів ВПУ.

Бережани. Відновлений Відділ в маю ц. р. проявляє дуже оживлену діяльність. На сходинах дня 5. червня, 1. липня, 1. серпня, 10. вересня, на яких було пересично 34 членів, виголосили т. т. Божиковський Микола, Юзькевич Ізидор і Кісь річево обдумані реферати на отсі теми: „Вульканічні явища на нашій планеті, плекання самостійности у шкільної дїтвори і розбудження зацікавлення до науки, становище учителя в теперішню хвилю і обєднання учительства в кооперації“.

Крім потрібних книг до адміністрації Відділу заведено і списано хроніку Відділу від часу його основання, зложено книгу посмертних згадок членів, в якій подано короткі життєві спомини померших членів Відділу. На першій стороні цієї книги, що має вид таблиці, є вписані власноручно усі теперішні члени Відділу. Бібліотека Відділу числить 196 томів книжок а саме: 111 белетрист., 75 історичних, 15 педагогічних, 30 природничих і 5 з мистецтва.

На основі умови, заключеної Виділом Окр. Відділу з фірмою Наймілера в Бережанах, можуть члени Відділу, котрі сплачують точно членські вкладки, по зложенню кавші 5.000 мп. одержати одіж на догідні місячні рати, платні по 10—15.000 мп. Це угодіння в сплаті рат поліпшить в значній степені матеріальне становище членів. Чайний вечер, улаштований 10. вересня заходом забавового кружка Відділу дав 15051 мп. чистого доходу. Надзвичайно торжественно випало богослуження за померших членів при участі 50 Товаришів(шок), відслужене дня 12. вересня о Кордубою Іваном.

Касовий стан Відділу представляється слідуячо:

На „Учительський Дім“ зложили	56 членів	56.000 мп.
„ членські вкладки	57	47.000
„ бібліотеку Відділу	49	45.000
„ допомогівий фонд	44	20.000

Самбір. Дня 28. серпня ц. р. відбулися перші повоєнні Загальні Збори Окружного Відділу ВПУ., на яких вибрано новий Виділ в такому складі: Ілія Чиж голода, Петро Скалок містоголова, Іван Рибчук писар, Тадей Будзиновський скарбник, Марія Лаврівська контролор. Ухвалено вівзати всіх учителів української народности в повіті до приступлення в члени організації і точного виконування членських обовязків. Порішено стягати від членів що місяця $\frac{1}{2}\%$ від місячної платні на допомогівий фонд а $\frac{1}{4}\%$ на „Рідну Школу“.

На чергових сходинах дня 21. вересня ухвалено зібрати від членів одноразовий даток в квоті 300 марок на закупно книг потрібних до ведення діловодства Відділу.

Гусятин. Були часи, коли члени Окр. Від. ВПУ. творили зорганізовану цілість, коли Виділ був активний, а праця його слідна і видатна. Зараз загаль нашого учительства окутаний байдужністю, не дає творчої роботи. Витворилася тріплива атмосфера.

На скількість українських учительських сил наш повіт в порівнянню до інших не бідний. В чинній службі нахо-

диться 37. Безробітного учительства є в нас 13 душ, УПТ. має в своїх школах в повіті 7 учительських сил, учительських кандидатів в повіті є 7.

З початком цього року двічі скликувано загальні збори. За першим разом мало хто явився. В друге приїхало, стільки, що з тяжкою бідою неформально вибрано Виділ-позичаючи до його складу несприсутних товаришів на зборах. Не дивинця, що цей Виділ не відбув досі ні одного засідання.

Майже кожного місяця висилається в нас гарні, друковані запрошення на чергові сходини, а рідко коли ці сходини відбуваються. Причини до цього багато: вітер, порох на дорозі, болото, тяжка дорога, задовгий порядок нарад і т. д. Відбуті в липни цього року сходини постановили за помічю в відповіднім тоні змісті держаних запрошень, вівзати на серпневі сходини тих товаришів (шок), котрі засадничо не являються на сходинах. На палкі зазиви явилось дня 26. VIII. цього року аж чотирох товаришів, але хіба на те, щоб заявити присутним своє обурення з причини одержання „паштета“ (так прозвано ці запрошення).

Закладається у нас фахову учительську бібліотеку, вписується навіть заграничні педагогічні твори; вибирається також і бібліотекаря, лише книжок нема. Не забувається в нас про „Учительське Слово“, ні про „Світ Дитини“, ні про свою пресу. І наука марно не гине, бо пильніший з товаришів відіздять з Копичинець домів обвантажени Веками, Пораними, Вечорними, Ржечнопосолітами і иншою дібраною пресою, несучи собі і рідні духовний корм, що має встарити ім на цілий місяць.

Учительська кооператива, готовий правильник діточої шкільної кооперативки, та конкретний план її діловодства, організація повітового безробітного учительства; та інші справи чекають вже довго на „найближчі сходини“.

Новинки.

Від Адміністрації „Учительського Слова“. З причини друкарського штрайку, який припав на день 24. минулого місяця, коли якраз „Учительське Слово“ мало вийти з друку, а який тревав довший час, дістануть Вп. Товариші(шки) жовтневе (10.) число „Учительського Слова“ до рук з поважним опізненням. Це вже другий случай вуху друкарського штрайку з кінцем місяця, для того чергове число Учит. Сл. появиться в половині цього місяця і Вп. Товариші(шки) одержуть його еще перед першим до рук. Тому, що з кожним майже тижнем піноситься ціна паперу і друку, кожде число „Учит. Сл.“ стається дорожшим. Так на пр. 7. - 8. число „Учит. Сл.“ о 24. стор. друку коштувало адміністрацію 520.000 мп., 9. число „Уч. Сл.“ о 16 стор. друку коштувало 516.000 мп., 10. число „Уч. Сл.“ о 12. стор. друку коштує 582.000 мп. Для того адміністрація часописи не подає вже в „Уч. Сл.“ висоти річної передплати. лише подає зосбна ціну кожного числа а Вп. Товариші(шки) платитимуть належитість за „Уч. Сл.“ після цін поданих на поодиноких числах. Позаяк обєм „Уч. Сл.“ не може бути менший, ніж 12 стор., бо журнал втратив би вартість як місячник і орган поважної організації, так можна пезно числити, що ціна чергових чисел зростатиме при теперішніх політичних відносинах в безконечність.

Рух в організації польського учительства. Організація польського учительства „Зв'язок“ набула в Закопанім віллію крштом 45.000.000 мп Там мається примістити „Дом здоров'я“, якого урядження виноситиме понад 30.000.000 мп. На покриття коштів набуття і уладження „Дому здоров'я“ вівзала Управа „Зв'язку“ своїх членів зложити в падолисті по 3.000 мп., а в грудни по 2.000 мп. або разом 5.000 мп. Управа організації „Зв'язок“ піднесла також висоту членської місячної вкладки до квоти 500 (пятьсот) марок.

Боротьба брехнею. В Богородчанах відбулися 29. червня ц. р. загальні збори організації польського учительства „Зв'язок“. В часі дискусії об-

говорювано справу відношення польського учительства до українського і його організації „Взаїмна Поміч“. В кінці ухвалено одноголосно резолюцію: „Загальні Збори стверджують, що в 1914. р. було в повіті 71 сил польських а 52 „руських“, а в 1922. р. 36 учит. сил польських а 52 „руських“. Цей стан уважають Загальні Збори кривдним стан польського посідання на „Кресах“ і ухвалюють віднести до головної Управи „Зв'язку“ звернути на це увагу компетентних чинників, дбаючих о розвиток польськості на „Кресах“. Цікаві собі Товариші(шки) сусідської нації і обряду. Щоби вижити інспектора-Українця, яких в цілому краю нема на стільки, щоби можна їх на пальцях одної руки почислити, фальшується статистику, зменшується нарочно число польського учительства і робиться крик, кличеться на ратунок вищі влади. А жерело лиха в особистих забаганках презеса богородчанської організації „Зв'язок“ Масра, якого завішено в урядованню за неморальний, нелицючий з учительським станом вчинок.

Відложення управильнення державних службовиків. На засіданні варшавського сойму 26. вересня ц. р. утворено спеціальну комісію, яка представила соймови одноголосно ухвалену резолюцію слідуячого змісту: взивається правительство до підвищення поборів державних службовиків і емеритів від 1. жовтня 1922. із захованням дотеперішних норм і з угляденням доріжних відносин. Крім того зарядить правительство: 1. одном'сячні зачети рівнож для функціонерів від VII. степеня в гору, 2. знесення третьої класи доріжнього додатку, 3. пересунення декотрих місцевостей з другої до першої класи доріжнього додатку, 4. підвищення додатку за вислугу літ від 1. жовтня ц. р., 5. підвищення кресового додатку. В терміні чотирох тижнів по зібранню нового сойму предложить правительство проєкт закона о вивінуванню. Так отже управильнення вивінування відложено на ряд тижнів а може і місяців.

Чи упертість? Осиню минулого року відкликали консисторії своїх відпоручників зі складу шк. пов. Рад, а також і відпоручники українського вчительства зреклися гідности заступати українське вчителство в шк. пов. Радах. Сталося це в наслідок ухвали Міжпартійного З'їзду минулого року, який станув на становищі, що з огляду на кривдний у великій мірі склад шкільних пов. Рад, де на 16 згл. 17 членів належить найвище двох Українців, не повинні члени Українці своєю приналежністю до шкільних пов. Рад і присутністю на їх засіданнях покривати ті насильства, яких доконують шк. пов. Ради на українському вчителстві і шкільництві. Та на жаль кількох навіть діяльних Товаришів мимо волі української суспільности входять даліше в склад шк. пов. Рад і беруть в їх засіданнях участь. Невжеж думають вони в своїй наївности, що своєю приналежністю до шк. пов. Ради зможуть направити чи відвернути лихо, яке кується в цих огидних для нас інституціях? Невжеж думають вони, що 15 членів шкільних пов. Рад, члени „польських народних організацій“, всі без винятку неприхильно настроєні до української суспільности, а передовсім школи, підуть за їх одиноким голосом і не переведуть своїх явних і скритих бажань в діло? Блаженні віруючі!

Від голови риба... Є в президії Кураторії б. староста Нападівіч ніби нашої нації, який давнійше поведився з українськими сторонами якотакто. Та від якогось часу захорював цей пан на недугу, яка вже давно огорнула деяких членів

президії Кураторії, а якій на імя.. „хамство“. Українські сторони виходять з його бюро дуже огрічені, більше чим з бюро Гайчака, Тинельського (Тихоліза) Черного і ин., бо свій коле болячийше.

Переміна українських шкіл на польські. В двох громадах Війське-Залуж пов. Сянік істнувала до 1920. школа з українською викладною українською мовою а крім неї була експонівка польська, удержувана Т. S. L. В осени 1921. р. переніс учитель-Поляк польську експонівку до головного будинку (української школи) і українську школу скасував зовсім. Сталося це без відома і волі населення названих громад. В шкільному будинку, виставленому і удержуваному обома громадами Війське-Залуж, знаходиться тепер лише польська школа, в якій української мови зовсім не вчить. Треба знати, що обі громади мають до 300 чисел домів, з того лиш 10. латинських, решта всі українські дома і на 240 українських дітей є до 10 дітей польських в школі. За Австрії було при тій школі 3 учительські сили, тепер є лиш одна учителька-Поляка, котра вчить лиш польських патріотичних пісень і польської бувальщини, а забороняє по українськи молитись і поздоровляти.

Плісняни пов. Зборів, школа однокласова. За Австрії було дві учительські сили — тепер одна. В 1920 р. шк. пов. Рада без жадної ухвали громади і шк. місц. Ради, завела в цій школі польську викладну мову. Населення Плісн'ян представляється відносно обряду в той спосіб, що на 120 всіх нумерів є 37 нумерів латинників. Вони не мають костела. Наука української мови уділяється доперва як другий краєвий язык на третім степені. Український священник — молодий патріот, ставиться до цього сумного факту байдуже і занедбує навіть науку, релігії. (Що на це Консисторія? Пр. Вид.). В Пліснянах є наказним війтом Поляк.

Що це значить? Доходять нас в'сти про велике невдоволення снятинських Товаришів(шок) на 5 учителів Українців, що то пхаються до сусідської організації, удержують товариські зносини з ворогами нашого народу а в нашій організації не проявляють найменшої діяльности. Якщо не загнуть з хибної дороги, будемо змушені вивати їх поіменно.

Редакція „Світла“ повідомляє, що з причин незалежних від неї не появились досі чергові числа. Одначе на протязі падолиста вийде „Світло“ в більшій кількості аркушів з статтями з обсягу виховання і навчання. Особливо зібраний обильний матеріал з відомлень з фахових журналів. В бібліографічній відділі оцінки важних актуальних публікацій. З огляду на дорожню паперу, кошти друку, ціна передплати буде ще підвищена.
Редакція.

Складайте жертви на ув'язнених Товаришів(-шок)!

ВІДОЗВА

до Товаришів(шок), членів бувшого учительського Комітету в Кам'янці на Поділлі.

В другій половині 1919 р. Товариші(шки) котрі перебували на Великій Україні, оснували „Допомоговий комітет“ з осідком в Кам'янці на Поділлі. По памятній переміні 16.

падолиста 1919 р. виділ комітету зліквідував свою діяльність, а осталу готівку в квоті 20.000 гривень ухвалив передати Товариству „Взаїмна Поміч“ у Львові до довільної диспозиції. Квоту цю розділено поміж 10 товаришів(-ок) в формі позички, котру вони зобов'язалися звернути Товариству „Взаїмна Поміч“ у Львові в рік по одержанню посади в польських марках.

В порозумінню з тов. Дм. Великановичем, А. Молчком і Д. Стельмахом визнаю всіх тих Товаришів(шок), що одержали по 2.000 гр. від Комітету, щоби зараз зложили до каси Товариства „Взаїмна Поміч“ по 2.000 мп. з цього приводу, що теперішня вартість польської марки далеко не рівняється тодішній вартості гривні.

Товариш Т., який разом з актами Комітету перебрав всі довжні реверси, передасть зараз їх Головній Упрарі Товариства „Взаїмна Поміч“ у Львові для евіденції і стягнення згаданих позичок. — *Іван Лилик.*

Пореписка Редакції.

Т. Стельмах в Жабиню! Редакція „Учит. Слова“ пригадується Вам за обіцяні в липні а дотепер не прислані (еще ніодної) статті.

Т. Ющишин в Гниличках! Редакція бажає одержати від Вас хотая одну статтю на теми, порушені на засіданню Надзірної Ради в липні ц. р. Вашої відповіді т. Лобаєви годі містити, бо не пора тепер викликувати в нашому органі Kulturkampf-y.

Т. Полянський Львів! Що з протоколом із Заг. Зборів Т-ва з липня ц. р.?

Т. Хронович Равщина! Не годиться ховатись в мишачу діру а обітниці належало-б виконати. До Вас еще вернемо. (Продовження буде.)

Оповістки.

ПОЗІР! Залюгаючих без оправдання в членськими вкладками понад 3 місяці виключиться з Т-ва а виказ виключених подається в „Учит. Сл.“

Досить много Товаришів(шок) зложило вже на Учит. Дім по кілька, кільканайцять а навіть кількадесять уділів; деякі однак на превеликий жаль Управи Т-ва не зложили до нині ніодного уділу. В найблищому часі подається в нашому органі точний виказ усіх уділовців враз зі скількістю зложених уділів. Рівнож подається в нашому органі виказ членів українського учительства, що то ніодного уділу не зложили.

В короткому часі приступить Управа Т-ва до виготовлення уділових книжочок.

На допомогу вдовам і сиротам!

В канцелярії Т-ва ВПУ. знаходяться на складі слідуючі книжки:

- 1) Народна культура ціна 600 мп.
- 2) Національне виховання „ 200 „
- 3) Огляд бувальщини укр. народа „ 350 „

Дохід з розпродажі книжок призначений в першу чергу на допомоговий Фонд. Пора розібрати їх, щоби можна приступити до видання свіжих творів.

Вже вийшов і продається великий Ілюстрований Народний Календар „Просвіти“ на 1923. рік

Календар є формату великої 8°, має 21 аркушів друку, прикрашений при кожній статті початковими ініціалами великих букв арт. Вол. Січинського, різними фотографічними знімками (з військового У. Г. А. життя тюремного „Бригідки“, еміграційного, освітньо-театрального, політичного світа) та ілюстраціями в числі 112, з гарною титуловою вінетою арт. І. Косинина. Календар складається з чотирох частей: I. календарія в 2 аркушах друку; II. Інформаційний відділ в 1 аркуші; III. літературно-научно-суспільний Збірник п. н. „В полоні“ (як ч. 13 „Народної Бібліотеки Просвіти“) в 4 аркушах; IV. оголошення українських і чужих фірм в 4 аркушах.

Збірник „В полоні“ ділиться на часть: літературну, научну, просвітну, суспільну, пісні, справи Сх. Галичини, по смертні згадки, лікарську і ветеринарну. Поміщені там статті старших українських письменників і молодших та багато перекладів з чужих мов, як російської, чеської, англійської, ірландської, мадярської та індійської, пр. О. Олеса, Б. Лепкого, О. Бабія, В. Пачовського, Петра Франка, Н. Липи, Кл. Поліщука, Ар. Животка, О. Мартиневича, А. Чехова, Т. Массарика, Джерома, Робіндрат Тагора, Д. і М. Сумцевих, проф. Ом Терлецького, проф. М. Грушівського, Др. О. Когута, М. Луцкевича, Я. Якевича, Д. Коренця, Дм. Паліва, З. Пеленського, Н. Гайворонського, д-р Мих. Лозинського, С. Українського, С. Шаха, А. Дівнича, лікаря д-р Івана Курівця, ст. вет. лікаря М. Стахурського та багато інших дрібніших статей.

Волинь і Холмщина узгляднені окремими авторами статтями і ілюстраціями.

Ціна примірника 2.500 мп. застережена лише на місяць падолист.

Учительські Повітові Спілки дістають 10%, опушту. Замавляти

в Союзі Учительських Спілок у Львові
вул. Оссолінських ч. 8.

15% доходу „Голодній Україні“.

Вже вийшов з друку календар-альманах

„ДНІПРО“

на рік 1923,

накладом Українського Тов. допомоги емігрантам з Великої України у Львові під редакцією проф. Леоніда Білецького і Віктора Завадського. — Ціна календаря 2.000 мп. Продається по всіх книгарнях. Хто звертається впрост до адміністрації календаря — Львів, Ринок 43. I. п. — за пересилку не платить.

Книгарням і кооперативам звичайний опуст.

**Товариші (шки)! Творіть Комітети
допомоги ув'язненим Товаришам (кам)!!!**

Союз Учительських Спілок у Львові

має на складі

**шкільні книжки українські і польські, книжки до (діточих)
і учительських бібліотек і усі шкільні і канцелярійні прибори.**

Товарі висилається за посліплатою або попередним надісланням грошей.

Учительським Спілкам відповідний кредит.

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

ОРГАН ТОВ. „ВЗАЇМНА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО УЧИТЕЛЬСТВА“,
СТАНОВИЙ ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО УЧИТЕЛЬСТВА.

Ціна примірника у Львові і на провінції **500** марок п.

Адреса Редакції та Адміністрації: „УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО“, Львів, вул. Люблинської Унії 11. I. пов. (Учительський Дім)

Під Новий Рік.

Вступаємо в пороги Нового Року.

Перед нами, українськими учителями, стають знова великі обов'язки, важка праця, відвічальна робота.

Чогож домагається від нас народ під теперішню пору?

Як що у нас була би своя національна школа, відповідь звучала би: праці. Але такої школи покищо в нас нема; тому й суспільність ставить до нас бажання, які далеко переходять звичайний круг діяльності народної школи, офіційної школи й учителя. А цьому бажанню не вільно нам відмовити, лише йти йому скорим кроком на зустріч.

Світова війна побільшила кадри анальфabetів, томуж народна школа мусить перш усього поборотися з анальфabetизмом і темнотою. Звідси випливає перший і найсвятіший обов'язок кожного учителя Українця: не зважаючи на мольби, просьби і грозби родичів стягнути до школи всі діти у шкільному віці. Не вільно нам руководитися фальшивими почуттями милосердя; нашу совість виправдає найвищий ідеал нашої національної просвіти й поступу.

Другий, незмірно важний обов'язок кожного учителя Українця, це зберігання й протиставлення ідеалу нашого національного індивідуалізму теперішній системі виховання й навчання. Теперішня школа повинна в руках українського учительства перемінитися з навчаючої інституції в школу виховання характеру й національної свідомості. Не зважаючи на науковий плян і офіційну систему виховання, може кождий учитель Українець дуже багато зробити для національного освідомлення нашої молодіжи; треба тільки знати як, де й коли братися за це діло.

Народна школа стоїть дуже далеко від реального життя; вона опинилася майже поза ним. Нашим обов'язком зблизити її до того життя.

Українське учительство мусить взяти на себе обов'язок освідомлювання родичів з питаннями шкільного й домашнього виховання. Найліпший вплив найкращої школи й учителя не вдіє нічого, коли його ослаблюватимуть позашкільні, домашні й родинні впливи. В ім'я доброго виховання молодіжі конечно погодити дім і школу, а це мусить зробити свідомий український учитель. І нічого боятися. Використати кожду найменшу нагоду до своїх цілей, для добра виховання. Розмова в школі, поза школою, дома, на вулиці, в читальні, в коо-

перативі, на забаві — дуже багато причиниться до розбудження симпатій школі й учителеві.

Громадянська діяльність народного учителя не може кінчитися у шкільних стінах. Поза школою чекає його багато праці: читальня „Просвіти“, фінансова інституція, кооперативна спілка, кадри неграмотних, „Січи“ й „Соколи“, читальні й церковні хори і т. д. визирають помічі свого учителя, щоби ратуватися від смерті.

Не забуваймо також на наше становище в громаді. Памятаймо, що ми народні учителі. Стараймося бути ними не лише з назви. Наше особисте й родинне життя повинно бути взором для нашого оточення. Нашій роботі повинна присвічувати вища ідея, посвята й любов. Наші громадські товариські відносини повинні будити признання й пошану не лише у приятелів, але й у ворогів. Тоді наш авторитет стане незрушним, пошана громади твердою скалою, о яку розіб'ються негодовання явних і скритих ворогів.

Вступаємо на поріг Нового Року в хвилині, коли широкі народні маси більше чим досі зачинають розуміти вагу й потребу школи. Вони дають на це доказ у формі засновування дуже численних приватних українських народних шкіл. Коли отже український народ ставить ідею української народної школи на чолі своєї національної політики й самоохорони, та вважає її питанням народної честі й амбіції — ми не сміємо закрити очей на далішні пекучі потреби нашого шкільництва, а головню на недостачу вироблених у нас і ясно скристалізованих теоретичних дисциплін рідної педагогії, які в нас не йдуть рівномірно ні з поступенним розвитком школи, ні національно політичним; бо як далеко вперед пішли ми політично від 1914. р. до нині, а розвиток рідної педа-

Рг. 414/32 До Редакції часописи „Учительське Слово“ у Львові. В Імени Річипосполитої Польської! Суд окружний карний, яко Трибунал пресовий у Львові рішив на внесок державної Прокуратури, що зміст часописи „Учительське Слово“ число 10 з жовтня 1922 в артикулі під заголовками: 1) Обжалуємо в уступах: а) між словами: свою державу до: Що польська. б) між словами: будинків до: Нищено 2) „Нові жертви“ в уступах: а) від слів: Польська впада до: тисяч. б) від слів: Та воно до: земель. в) від слів: Українське учительство до: підсудуються містить в собі ество злочину з § 65а ук. узнав доконану в дни 9. XI. 1922. конфіскату за оправдану і зарядив знищення цілого накладу і видав по думці § 493 п. к. заборону дальшого розширювання того друкового письма. Заразом видав наказ відвічальному редакторови тої часописи, щоби це рішення помітив безплатно в найблизшій числі і то на першій стороні. Невиконання того наказу потягає за собою наслідки предвиджені в § 21 зак. друк. з 17. XII. 1862. Д. п. д. Ч: 6 ек 1863. а іменно засудження за переступство на гривну до 400 мп. — Львів, дня 10. листопада 1922. (Підпис нечиткий)

гогії не зробив від того часу ні кроку. Нині ніхто з нас не сумнівається, що ми, Українці, стаємо кожного дня ближче своєї остаточної цілі на всіх етнографічних областях. Ми поряdkувати-мемо нашу школу по своїй волі й розумінні.

Розумінні? Широ побоюємося, чи будемо ми, учителі, до того часу відповідно теоретично підготовані. Чи зуміємо на основі ясно скрісталізованих принципів теоретичної педагогії поставити в практиці свою школу так, щоби вона з крові й кости була нашою рідною, не відбігала далеко від нашої національної традиції, а при цьому стояла на відповідній висоті новітньої школи сучасних культурних народів; щоби наша рідна педагогія, не нехтуючи скарбів національної душі й культури, могла свободно й корисно асимілювати великі добутки модерної, наукової педагогії освіченого людства.

Історичний досвід навчає, що сильніший літературно-науковий рух, теоретичне очищення сфери впертих думок і поглядів, випереджає звичайно кладення основ під будівлю нових вартостей життєвих потреб. Ця незаперечена правда виступає перед нами із здвоєною силою, коли приложимо її до справ педагогії й виховання. Історичні епохальні реформи шкільництва, публичного навчання й виховання випереджав з правила могутній, педагогічно-літературний рух, а великі педагоги середніх і нових віків зачинали свої епохальні діла реформ теоретично-літературними працями.

У нас не положено ще навіть перших елементарних основ під теоретичну, рідну педагогію. А це може фатально відбитися на недалекий будучности нашого шкільництва. Теперішній шкільний рух, який захопив наше громадянство, може тільки скріпляти віру в кращу будучність нашої шкільної справи. Нам одначе бажалобся оперти цей рух — поки ще час — на тривкій теоретично-науковій підставі. Теорію переводити зараз у практику, бо маємо своє рідне поле для поширювання теоретично-педагогічних ідей.

Маємо своїх педагогів-письменників, маємо своїх педагогів-читачів, маємо свої приватні українські народні школи, де можна поширювати теоретично педагогічні ідеї; не достає нам одначе найголовнішого услів'я: уваги і більшого інтересу з боку нашого громадянства, з боку загалу наших учителів і вихователів та ширшого громадянства. Не достає іменно громадянської підтримки. Несвідоме недооцінювання значіння теорії в вихованні, здержує у нас силою факту всякий розвій педагогічної преси, котра в нинішній добі у всіх народів являється самотнім і найважливішим розсадником педагогічних ідей, виховних проблем. Отсе найважливіша причина, що в нас живуть ледви два журнальчики, котрі далеко не можуть рівнатися хочби й зі слабшими того рода видавництвами прочих культурних народів. З тої причини великий український народ ніколи нічим заміннішим не визначався на полі наукової педагогії. А чому це так? Бо ми не маємо матеріально забезпеченої і добре організованої педагогічної преси, коло котрої могли би гуртуватися наші найвизначніші педагоги-письменники і котра — це найважливіше — достарчалаб їм моральних і матеріальних засобів для дальшого розвою їхніх здібностей.

Деж шукати причини гарного розвою педагогічної преси у других народів? Певно, у них або державна самотійність, або широка автономія, своя школа, свідоме і ідейне учительство,

вища культура. Численні круги читаючої громади тих народів піддержують рідну педагогічну пресу своїм грошем. А звісно, фінансова безпека — це самотнє невідкличне услів'я існування всякого рода преси.

У нас читаюча публіка не дуже ласка на педагогічну літературу. В ній не находити вона нічого цікавого та інтересного. Кождий пересічний батько, мати, — також інтелігент — хотів мусить виховувати своїх дітей, не відчуває потреби познакомитися бодай з основними потребами раціонального, культурного виховання. Читачі педагогічної літератури рекрутуються в нас виключно з самотого ідейного учительства. Нічого дивного, що самі вони не в силі дати забезпеченого існування педагогічній пресі.

Чому ж загал учительства і загал читаючої публіки других народів піддержує свою рідну педагогічну пресу, і причиняється до розвою рідної педагогічної літератури? Учитель, перш усього, вірить в свою святую місію і велике післанництво в народі. Знає, що самотний шлях до національного добробуту і культури веде через свою рідну школу. Загал читаючої публіки фінансово піддержує педагогічну пресу тому, бо історичний досвід і сумна правда вчать його, що народ, котрий не має своєї доброї педагогічної преси, не може мати своєї доброї школи, не випродукує ідейного учительства, образованого на рідній, національній педагогії. Такий народ не найде для себе місця на всесвітньому базарі шкільного, політичного і культурного життя. Ця іменно елементарна освіта, яку вщиплює ідейне і культурне учительство в найширші маси свого народа, витворила з малих незнатних народів першорядних борців, котрі поскидали з себе пута вікової національно-державної неволі і дали йому змогу сміло ставити певні кроки на шляху вселюдського поступу поруч з другими державно й політично могутнішими народами. Таке ідейне і культурне учительство продукують ті народи, на своїй рідній педагогічній літературі, котру може поширити і культивувати тільки своя рідна педагогічна преса. І от стає нам зрозуміло, чому то учительство інших народів так заподадливо журиться її розвоєм, дорожить нею, як найбільшим скарбом ста новим, національним талісманом. Не зважаючи на свою фінансову несаможність, не жахається воно ніяких матеріальних жертв, щоби лише втримати свою педагогічну пресу на високім науковім розвоє на свою власну честь і славу, добро й пожиток рідного народа і його школи. О скільки всесвітня педагогічна література поглиблює загально станове й фахове образование учителя, та своя рідна педагогія, своя педагогічна преса розкриває перед цим широкі горизонти національного виховання й шкільної освіти і дає йому безпосередно в руки практичні засоби методики й дидактики для скоршого і успішного осягнення цілі своєї важкої праці. Коли самі не подбаємо про нашу національну педагогічну літературу, коли самі не покладемо педагогічно-наукових основ під нашу рідну школу, то нами ніхто не стане журитися.

Хочемо вірити однак в ідейність нашого учительства і на тій вірі опираємо кращу будучність нашої школи, нашої національно-педагогічної преси і літератури.

Товариші (шки)! Творіть Комітети допомоги увязненим Товаришам (кам)!!!

М. Ваврисевич (Холмицина).

Сміливо до праці!

Школа є багатством нації... Чим багатший, чим культурніший народ, тим краща в нього школа. І правду сказати — саме болюче місце в нас Славян взагалі, а в Українців в особенности — це народня початкова школа. З нею в нас не зовсім добре.

Наша початкова школа часто не дає того, чого від неї вимагається а звівно, що діло не в кількості шкіл, а в їх вартості.

Навчання в нашій школі недовге й неінтензивне, так що нерідко швидко забувається учнями все, чому в ній вчили.

І знова тепер, як і раніше, життя ставить перед нами старе питання — про освіту народу й виховання в нього самодільности. І від розв'язки цього важливого питання залежить вся наша майбутність, бо народня освіта — це є безперечна умова розвитку й добробуту нації.

Отже завдання нашого народнього вчительства — зробити все для скорішого підняття культурного рівня нашого народу. А саме: Треба виховувати нове покоління в атмосфері вільного громадянства, в своєму національному обличчю, рідній мові, культурі й побуту. Треба навчити його любити живе життя, знаходити красоти в оточуючій реальності й вміти утворити навкруг себе красоту. Накінець виховати в учнях робото-здатність і пошану до праці, істини й людини.

Оце — мета нової школи, школи людскости, соціальної праці й поетичного почуття, до чого мусить прямувати вчитель за-для поновлення застарілих підвалин нашої школи...

Але народній вчитель не має ніякого права в наш складний і багатий подіями час бути лише дитячим учителем. Його народня школа мусить стати також і місцем виховання широких народніх мас, даючи їм те, що їм так нині потрібно: розуміння політичних подій, що розвертаються перед нами, та відповідь на щоденні культурно-освітні питання й взагалі — озмислення їх життя.

Так повстає друге, не меншої вартости завдання сучасної народньої школи й вчительства а саме — утворення шляхом постійної позашкільної освіти свідомого громадянства, що стояло-б на сторожі державних та національних народніх інтересів що до захищення свободи й здобутків революції.

Це два великі завдання, які сучасний мент ставить на чергу народній школі й українському вчителю.

Бо, як відомо, інтелігентних сил, котрі-б могли вести за собою народні маси, є в нас заобмал. І народнє вчительство, яке вийшло з непохитним авторитетом з усіх пережитих нами революційних бур, мусить взяти на себе, можна сказати, увесь тягар культурно-просвітної праці в народі.

Вчитель мусить бути одночасно і вчителем грамоти, просвітнянським робітником, і вихователем молодіж, себ-то культурно-громадським дошкільним, шкільним і позашкільним діячем освіти. Не вже-ж він відмовиться обтяженістю буденною роботою від такої великої, почесної, культурної праці? — Ні.. Як справжній проводир і син свого народу, він повинен сам знати, що йому робити... Він знає, що не моря й океани розділюють людей, а освіта. Що вона є для пролетарія все

одно, що свобода для невольника. Отже широко, не покладаючи рук, він мусить працювати на полі широкої народньої шкільної та позашкільної освіти, щоб розв'язати пута народньої темноти й рабства. Щоб до його школи, як до культурно-просвітнього огнища цивілізації, пригорталось все розумове, духове життя місцевого малого та великого населення.

Певно, що велике діло робиться не відразу; помаленьку, крок за кроком, терпеливо й вперто треба йти до своєї мети, не падаючи духом. Де й як тільки можна — стараймося передати наші знання народові. Ходімо знову в народ, як ішли колись наші проводирі волі та поступу. Сіймо повною жменню знання в народі. Бо це ґрунт родючий, чорно-земля тучна, що дасть чудовий врожай.

Наш народ стає тепер більш чулим та вражливим: Він хоче й шукає сам знання... Зважте, скільки в ньому є бадьорости, сили й надії, після цілих віків страждання...

Учїмся-ж у нього терпіння та непохитности. Хай не ріднуть лави бранців за краще майбутнє. Нас, народніх учителів, багато — ціла армія, а буде ще більше, коли ми будемо всі бадьорі та енергійні. Подаймо ж один одному руки й сміливо рушмо вперед.

Жнива великі... Праці навкруг, придивіться як багато... Треба мобілізувати всі культурні сили для боротьби з темрявою народу. Бо тільки загальна праця — колективне співробітництво місцевого вчительства й інтелігенції, дітей та батьків — зможе зробити школу тим, чим вона по своїй ідеї повинна бути, а саме — в повному змісті слова — „народньою школою — просвітою“...

Є доказано, що народ, котрий має кращі школи, — є перший народ: як не сьогодні, то він таким буде завтра... Від цього залежить й політичний устрій народу — релігія, державне, громадське, семейне й моральне життя народу, суд і промисловість... Значить треба ширити просвіту серед народніх мас ще й за для того, щоб здобути йому, а значить і собі, політичної волі. Це є почесна мета справжнього вчительства й інтелігенції — вести народні маси до світу, знання й поступу — до того нового життя, про яке мріяв наш великий вчитель-народник Т. Шевченко.

Тільки через народню школу й загальне переведення дошкільного, шкільного й позашкільного виховання народу здійсниться мрія кращих наших борців за народню свободу, просвіту й правду.

„Сміливо, браття, до праці ставайте,

Час наступає, ходім...

Дяка і шана робітникам щирим,

Сором недбалим усім... *Б. Грінченко.*

М. Базник.

Дещо про педологію.

(Докінчення).

Вінет в своєму творі подає слідуочу скалю задач, призначених для тестового досліджування інтелігенції дитини: 9-місячна, нормально розвинена дитина повинна вже звертати увагу на голос чоловіка або інструменту, по діткненню або спостереженню показаного їй предмету, вміти його взяти. В першій році життя, нормально розвинена дитина відріжняє страви. В третьому році нормально розвинена дитина повинна показати свій

ніс, око, уста, повторити два числа, вказати на образі особи і річи, сказати своє ім'я і повторити шість звуків. Нормально розвинена дитина повинна в шестому році життя відіржнити праву руку від лівої, повторити речення о шіснах з'являх, виконати три дані поручення, подати свій вік, відіржнити вечір від ранку. Дев'ятилітня нормально розвинена дитина подає точну дату дня, назве дві тижня, перечитає уступ і затамить з нього шість подробиць, видасть решту з корони, означить різні тягарці і ваги.

Щоби наведена метода відповідала своїй цілі, задачі мусять бути зручно дібрані, питання ставлені прецізно. Не легко прийдеється точно означити, чи дану задачу дитина як слід розв'язала. Все те вимагає від дослідника подрібного і точного знання психології, особливо дитячої.

Підприємливо того рола досліди з дітьми, що доперва вступали до школи, а се в тій цілі, щоби довідатися, що їм вже знає і на чім можна зачинати дальшу науку. З тих дослідів довідується учитель, що дитина вже знає, що їй недостає, що треба пояснити і утравалити.

Американський педагог Станлей Галь, що робив такі самі досліди, жадає, щоби кождий учитель, обіймаючи науку в даній класі, робив над повіреними йому дітьми досліди, щоби тим способом одержати підстави для своєї дальшої роботи. Галь ствердив, що учитель, починаючи шкільну науку, не повинен взагалі припускати якого небудь знання у своїх учеників, бо всеж найдеється дитина котрій недостає певних представлень (уяв).

Лябораторійні і тестові методи тісно зі собою пов'язані. Виходить, що педагогика мусить числитися з вислідами педології, виховувати та образувати дітей на основі знання їхньої природи, бо лише тоді зможе вповні відповісти високим вимогам.

Педологія може бути чиста або примінена. Чиста очеркує психологічні і фізичні явища дитини, як також закони тих явищ; примінена педологія або педотехніка находити практичні способи, зміряючи до означеної цілі. Так чиста і примінена

педологія, як педагогіка і досвідна дидактика (подає способи навчання, оперті на наукових методах педології) базується на трьох головних науках: 1. на шкільній гігієні (фізична сторона дитини), 2. на педагогічній психології (умова і моральна сторона), 3. на медичній педагогії, коли ходить о аномальні діти.

Медична педагогіка вимагає лікарської співпраці. В багатьох школах веде медична педагогіка практичну роботу в формі лікарсько-педагогічних карток. На цих картках записується що певний протяг часу поміри ваги, зросту, сили вразливості всіх змислів, обводу грудної клітки, легких, серця — отже поміри фізичної природи. В другій половині лікарсько-педагогічних карток записується лише психічні поміри, в першій черзі поміри пам'яті і інтелігенції.

Педологія бере свій початок з розвою досвідної психології. Це датується від хвили заложення першої психологічної лябораторії в Липську професором університету Вундтом. Його як і інших учених досліди допровадили до відкриття психо-фізичного закону, що виказує тісну зв'язь між тілом а духом, уможливили поміри психічних явищ з всякою точністю, а особливо поміри всіх змислів. Так звана числова психологія відкрила математичне правило, що очеркує відношення сили чуття до сили подразнення. Загал тих дослідів зовсея психофізикою, або психічною фізикою, бо за точку виходу приймає засаду, що закони фізичної природи правлять психічними явищами.

Крім дослідів первісних психічних явищ, котрими є змисли, сотворено в дальшому ступіні психометрію, а радше психохронометрію, через введення поняття часу в тривання психічних явищ. Початково очеркала психохронометрія лише скорість протих процесів, прим. чуття, довільного руху, відтак означала час тривання зложених процесів прим. осуду, асоціації. По кількох літах, присвячених психофізиці і психометрії зглядно психохронометрії, почалась досвідна робота над вищими психічними об'явами як пам'ять, увага, виображення, сила обсервації, з чого витворилися психологічні

ОЛ. БАРВІНСЬКИЙ.

Із „Споминів з мого життя“¹⁾.

(Частина.)

Дня 4. листопада 1888 р., розпрощавшись з дорогим у моєму життю Тернополем і єго сердешною Громадою, виїхав я з моєю сімєю на нове місце побиту, до Львова, з котрим мене лучили спомини ще з наймолодших літ. Міністерство

¹⁾ Часть I і II „Споминів з мого життя“ появилася в Коломій (1912 і 1913) в накладні Я. Оренштайна. Критика (в українській, московській і польській печаті) приняла се виданне вельми прихильно, а відомий український письменник, Дмитро Дорошенко, зазначив, що вони писані „прекрасною мовою, якою тепер мало хто в Галичині пише“. „Безумовно, спомини ці — цінний вклад до нашої небогатої мемуаристики і будучий історик національно-культурного життя Галицької Руси в другій половині XIX ст. широко використовувати ме сей матеріал. Дуже бажано булоб, щоби дотеперішні бурхливі часи не стали на заваді докінченню розпочатої ш. автором праці“. Се бажанне повторив д. Дмитро Дорошенко, коли я з ним лично познакомився в 1918 р. у Львові і питаю, чи я пишу дальше мої спомини. — Отже й серед трудних воєнних обставин не кидав я пера, а в 1915 р., проживаючи в Празі, писав я дальше 3-тю часть та вернувши до Львова успів довести вже до 1894 р. (доси написаного маю вже на 3 томи і з сего подаю отсю малу частину) та сподіваюся, що найдесть ся накладник, котрий видасть сю працю, котра містить чимало зовсім невідомих згадок з нашого життя. Ол. Б.—ий.

просвіти приділило мене до мужеської учительської семінарії з постановою, що маю вчити також українського язика в женській семінарії, а Рада шк. кр. на основі сего міністерського рескрипту поручила мені поки що в женській семінарії управляти практичними лекціями кандидаток 4-го року, що відбувалися в українській вірцевій школі. Таким способом вступив я до служби в обох учительських семінаріях яко приділений професор, а оставав на етаті тернопільської семінарії, де я був також членом іспитової комісії для учителів народних шкіл аж до укінчення її тріліття.

Директором мужеської львівської семінарії був тоді Жигмонт Савчинський, а що він був посланом до державної ради і наслідком того мав відпустку, провадив управу семінарії Луціян Татомир, з котрим я жив у дружних взаєминах (гл. Ч. II Споминів стор. 29). Там зустрінувся я з давними знакомими Омеляном Партицьким, професором українського язика, з Іваном Бічасем, професором господарства та Адамом Кулічковським, професором польського і німецького язика, автором Історії польського письменства. Гр. кат. катехитом був тоді о. Александер Стефанович (нині на висуженні), котрий сповняв обовязки катехита також у женській семінарії. Лат. катехитом був кс. Твардовський (нинішній єпископ-суфраган). Крім згаданих тут катехитів і учителів школи вправ

досліди, запомочію тестів, а звідти, коли прямо зверненося до безпосередних дослідів над дітьми, остав лиш оден ступінь до самої педології

Зараз запустила педологія широко і глибоко свої коріння на цілому Заході і то не лише в лабораторіях, а головнo в шкільній практиці, забезпечуючи собі тим повне право існування. Приймаючи своїми високовартними методами того, хто з нею лише стрінеться, помагає вона людству в поширенню його культурного стану посідання з області модерного способу виховання і навчання.

Іван Герасимович.

В справі термінології при науці рахунків.

Українське Педагогічне Товариство заходить ся коло уложення научних плянів для українських народних та виділових шкіл а також, спираючись на ті пляни, коло уложення відповідних шкільних підручників. Забираючись до цієї найважнішої підставної праці — Головна Управа У. П. Т. вівзвала всі підчинені собі управи шкіл скликати ряд конференцій учительського збору дотичної школи, основно розважити ці справи та висказатися так що до майбутніх научних плянів як також що до існуючих шкільних підручників, о скільки ці останні добрі і надаються до дальшого вживання а о скільки пожаданим булоб скласти нові підручники і які належалоб там ввести зміни.

Цю справу вважаю на стільки важною, що попри дискусію на місцевих учительських конференціях — поодинокі справи повинно по змозі докладно обговоритися також у фахових органах, і тим самим заінтересувати ними наш ширший педагогічний загаль, з чого — треба надіятися — прийде до вияснення не одного питання. Очевидно таких справ є сотки і для кращої доцільности неорядно обговорювати їх по змозі подрібно та річево, уникаючи зайвих загальних фраз, що не дають нічого конкретного.

Александра Дрежепольского (вже покійного) і Михайла Хруповича (на вислуженині) попередню названі і всі інші учителі давно вже померли. Нинішній¹⁾ склад учит. збору нічим не пригадує давньої минувшини, а також цілий напрям і настрої в семінарії змінився зовсім.

Небавом після мого приділення до Львова прибув сюди давний мій директор тернопільської семінарії, Др. Северин Дністрянський²⁾ (давно вже покійний) на становище краевого інспектора, котре заняв після перенесення в стан супочинку Тимотея Мандибуря і обняв також нагляд над мужеською семінарією. Інспекцію женської семінарії поручено Болеславу Барановському (ум. підчас світової війни). Коли я прийшов до Ради шк. кр. представитися Дрови Дністрянському, зачудувався я чимало, що він повітав мене українською мовою, хоч за весь час попередних взаємин між нами як в урядовім так і позаурядовім життю ніколи не заговорив до мене нашою рідною мовою.

З директором Савчинським не мав я урядових зносин, але був з ним знакомий і деколи з ним зустрічався, бо вряди-годи він являвся в семінарії. Був се чоловік високого росту, поставний, а з его виразистого лица проявлялася висока інтелігенція

¹⁾ Се було написано в 1915 р. в Празі.

²⁾ Син священика з Озерян, отець б. посла до держ. ради, проф. Станислава.

Бажаючи дати почин такої дискусії, хочу застановитися тут, о скільки деякі дотеперішні назви в науці рахунків відповідають духови української мови, беручи під увагу також назви, які здобули собі вже горожанство в загально українській мові а не в льокальному говорі, — зглядно які краще, влучнійше може означувалиб дотичні поняття.

Добра назва — це половина зрозуміння суті (рахункового поняття) математичних дій.

Воно й зайве доказувати потребу дбати про чистоту мови, бо кождий знає, яка цього вага при навчанні. Коли послугуємося незрозумілими або невідповідними термінами, то наражуємося, що великий процент дітей не розуміє даного поняття, а коли й розуміє, — то неточно, недокладно. Пригадаймо собі, що деякі терміни на означення математичних понять і нам нераз видавалися дуже часто дивовижними та коштувало це чимало труду, заки ми їх як слід зрозуміли. Не забуваймо при тім, що не слід нам уживати льокалізмів а навпаки ми повинні дбати про уодностайнення одної соборної української термінології від Сяну по Кавказ.

Виходячи з того становища, розгляньмо поки що найбільш уживані терміни, о скільки вони зовсім пригожі а о скільки бажаним булоб заступити їх іншими. І так:

1) „Головні ділання“ слід би заступити назою „чотири дії“ (Operationen), бож вони вказують, що з даними числами „діється“. Дарма, що в драмі є рівнож дії, які вказують, що діється на сцені... А в нас кажуть: „Що зі мною „в діє те“ а не „ділаєте“! Також діти часто плутають „ділання“ з „діленням“.

2) Чи не краще булоб при додаванні місто дотеперішніх „додатників“ вживати „до данки“ (1. до данок, 2. до данок і т. д.) Вислід додавання — „сума“.

3) При відніманні „з меншимок“ — „відемник“ а вислід „ріжниця“ (решта, останок).

4) При множенні місто „множимка“ і „множ-

і бистрота ума. Родом Русин, однак одружений з вельми патріотично настроєною Полькою (Ядвігою), вважав себе членом польської суспільности і їй жертвував визначні свої спосібности а також дітям дав зовсім польське народне виховання (син Генрих, радник кр. виділу, вже й що до обряду латинник, хоч вітця его на смертній постелі приготавляв до переходу з туземного життя на той світ о. А. Стефанович). З заводу історик, був він у молодім віці, як се знаю по переказу від о. Василя Ільницького, занятий в редакції краківського „Czas“-у і там перенявся польською ідеєю, подібно як Русин-редактор „Зорі Галицької“, Плятон Костецький, став головним речником польських змагань в „Gazet-i Narodow“-ій, видаваній також Русином з роду, Яном Добжанським. Пок. Савчинський висловився раз якось про свою народну приналежність, що в нім польська і руська кров так перемішалася, що годі найти границю. А всеж таки виступав він усе і всюди яко Поляк, хоч в Раді шк. кр. засідав довгі літа задля свого руського походження.

Подібно як Савчинський походили з руського роду его заступник-управник семінарії Л. Татомир (его іменники і певно далекі свояки є руськими священиками в Перемиській епархії), і Людвик Дзедзіцький, директор женської семінарії, з котрим я товаришував на викладах історії у проф. Г. Цайсберга на філософичнім виділі. Родина Ді-

ника“ вживати „1 чинник“, „2 чинник“, а множення з'ясувати: „Множити це значить: другий чинник додати до себе стільки разів, скільки одиниць має перший чинник“. Отже писати би:

$3 \times 4 = 3$ рази по $4 = 4 + 4 + 4$,
а не: $3 + 3 + 3 + 3$ бо це є 4×3 ,
бо $3x = x + x + x$.

Воно правда, що добуток допускає переставку та що Німці з'ясовують множення по їхньому духови мови себто:

$$3 + 3 + 3 + 3$$

але дух української мови рішучо вимагає з'ясування $4 + 4 + 4$!

5) Вислід ділення „квот“ час вже заступити українською назвою „частка“,

$$\text{бо } 1 : 4 = \frac{1}{4} \text{ (частка)}$$

Те саме очевидно $3 : 4 = \frac{3}{4}$ (частка) $12 : 4 = \frac{12}{4}$ і т. д.

Ділення — це дріб і дробі виводиться з ділення, де частку пишеться у формі дроба.

Це і дітям приступніше. Бо скажу н. пр.: „Наколи 12 яблук поділю між 4 дітей, то частка припадаюча на кожду дитину буде 3 яблоска“. Коли фактично поділю і запитаю: „Скількиж виносить твоя частка?“ — то з відповіді дитини побачу, що вона вже має ясне непоплутане поняття дотичної рахункової операції“.

Цього слова вживають Придніпрянці і воно не мішає поняття частини або частини (дробини у фізиці). У Москалів — це „частное (число)“.

6) Дуже розповсюдненим промахом є слово квадратний сантиметр.

Коли спитати постороннього чоловіка, який вид має площа, яка подобає на трикутник, то дістанемо відповідь: Це трикутна площа, а не трикутнікова. Тому й слід говорити квадратний, де ходить о зазначення вигляду дотичної одиниці площини. Бо квадратний см — це був би см², який приналежить до

якогось там квадрату. На закид, що в нас прикметники повстали з іменників кінчаються звичайно на — „овий“, можна піднести і для прикладу висчислити чимало прикметників з закінченням на — „тний“, як н. пр.: делікатний, тендітний, малотний, акуратний, окулятний і т. п. Коли ближче приглянемося, які саме прикметники в нас кінчуться звичайно на „овий“ а які на „тний“, — то прийдемо до переконання, що різні ті окінчення підчеркують у дотичних прикметниках походження (закінчення: „овий“) або вид (закінчення: „тний“ і т. п.) І так кажемо н. пр. фіялковий — але віолетний, славетний, гранчастий, попелястий, кармазовий — карманный, монетний, книжковий, казочний, хатний, димний (запах), димовий (комин), хрестовий — але перехрестний (вид)! Далі розрізняємо в тих самих прикметниках н. пр.: лісовий — лісний, стрійковий — стрійний, кониковий — кінний, каміневий — камінний і т. д.

7) Кажеться: 1000 = одна тисяча а не 1 тисяч!! 2000 = дві тисячі, а не два тисячі (це польонізм!) 1200 = тисяча двісті (а), а не тисяч двіста, бо це = 200.000.

М. Цегельська — Львів.

Про науку фізики і хемії в Народній Школі.

Девятнадцятий вік приніс небувалий доси розвиток природних і технічних наук. Попри гуманістичну культуру, що переживала вже свої епохи розцвітів і занепадів, висунулася на чолі технічна культура, без котрої життя модерного Європейця немислиме. Живемо в віці електричності і пари, а тим самим маємо беззастанно до діла із здобутками техніки, котра завдячує свої гігантні успіхи дослідам т. зв. мертвої природи, дослідам веденим фізикою і хемією. Ідучи трамваєм чи залізницею, й не думаємо над тим, кілька праці поклали цілі генерації зах. Європи, щоби зробити щоденне життя вигідним та культурним. Опіраючися на дослідів фізики, доводять люди комунікацію до ідеалу, що як ще недавно здавалося

дицьких також священича в Перем. епархії, а з неї походив відомий редактор „Слова“, Богдан Андрієвич¹⁾. Людвік Дзедзіцький (ум. перед світовою війною), бо так він писався, був учасником польського повстання 1863 р., імовірно одушевлений до того якоюсь патріотичною Полькою, подібно як і деякі з моїх тернопільських товаришів шкільних пішли з любовних понук до сего руху. Тим способом пропадали для нашого народу визначні і здібні сили. Однак пок. Татомир, котрий замолоду був домашнім учителем дітей кн. Адама Сапіги і там перенявся польською народною ідеєю, хоч почував себе Поляком і трудився з великим успіхом на ниві польського письменства, був справді виїмковим типом винародовленого Русина, бо не тільки не мав у собі питомої звичайно винародовцям загорілости, але навпаки глядів вельми критичним оком на польську політику й історію та єї представників і відносився із справдішньою прихильністю до Русинів. Особливо се виявлялося у взаєминах з пок. Партицьким і зо мною. З того огляду мої службові відносини в мужеській семінарії були вельми добрі, хоч обставини в самій школі були зовсім інші як у тернопільській, і були головно вислідом личности першого єї директора Савчинського. Чоловік визначних спосібностей

і ширшого знання, знаменитий бесідник і стиліст, заслужений на полі польського виховного письменства цінними розвідками і виданнями, з повагою і впливом члена Ради шк. кр., посла соймового і держ. ради, не вважався ніякими формальностями і давав широку волю учительським силам і кандидатам семінарії. Се мало до певної міри добрі наслідки, бо давало спрому до вироблення самостійності і розвитку індивідуальності як між учителями так і між учениками. Однак се мало також доволі значні відемні наслідки. Яко буваець і видалець, обдарований до того питомим українському народови дотепом і гумором та особливим даром оповідання, Савчинський в перервах між шкільними годинами науковими оповідав зібраним у своїй канцелярії учителям усякі пригоди і події, так що учителі, заслухавшись влюбім оповіданню директора, не чулися нераз, як убула вже половина з їх наукової години, котрої не оден з них не вмів уже надолужити. Тим способом також ученики-кандидати привикли себе вважати начеб слухачами якогось полу-університету, а се відемно відбивалося на їх точности, пильности та карности і на вислідах науки та знання, винесеного з семінарії.

Чималою перешкодою в основнім підготовленню кандидатів до будучого заводу були довготривалі іспити учительські, котрі відбувалися в семінарії. Спершу із заснованнем семінарії утво-

¹⁾ Сей підписувався на своїм перекладі „Слова о Полку Іг.“ напечатанім у часописи „Пчола“ (Львів 1849) — „Богданъ Дзедзѣцькій“.

був не до осягнення; спрощують воду з далеких околиць і ведуть її на найвищі поверхи великоміських домів; посиляють зі швидкістю блискавки свої думки і розговори на великі віддалення; розсівають по заході сонця темноту ночі тисячами газових та електричних ламп. Пізнавши закони руху та рівноваги тіл, опановується воздух і старається зробити його так само сплавним для нашої комунікації, як море і ріки. Вкінці при допомозі промінів Рентгена вникають у нутро нашого тіла і дають медицині новий засіб боротьби за людське здоров'я. Сими кількома словами хотіла я зобразити велику роль фізики та хемії у нашій модерній життю. На жаль мусимо констатувати, як мало ціниться ці науки серед нашої суспільності, як низько стоїть їх освітлення в її уяві, як далеко у нас легковаження цих предметів. Головною причиною сього стану є трактування цих предметів у наших школах. З народних і вишніх шкіл виносить наша молодь дуже мало знання фізики та хемії, а в середніх школах і учит. семінаріях молодь доповняє знання невеликим додатком дальших відомостей. Внаслідок того і серед нас отся помітна поява, що люди впрочім дуже освічені зовсім не стидяться признати, що не визнаються на найпростіших законах фізики та хемії. Зах. Європа зробила в сім напрямі вже давно реформу, пора і нам звернути увагу на сю занедбану царину. Не дивуймося, що зах. Європа видала так багато геніальних дослідників фізики та хемії, та славних винахідників на полі техніки. На необробленій піщаній ниві нічого не виросте, хіба лише будяки та кропива.

Відрадним явищем є зворот, що наступив у наших школах в останні часи. Поволи щезає страх перед тими предметами, уважаними загальною думкою досить важкими, а ставляється питання, як багато, в який спосіб і в якій цілі вчити їх. Також наукові пляни, впроваджені і в наші школи польськими властями, відповідають модерним поглядам і з певними змінами можна на них згодитися. Метою науки фізики ставлять ознайомлення з найважливішими явищами і законами природи та їх практичним приміненням, заправлення до швидкої і докладної спостережливості та вироблення здібностей логічного мислення, а вкінці вироблен-

ня ініціативи самостійності в праці, зручності і практичності. Відповідно до наміченої мети має вести науку.

Починаємо науку фізики і хемії вже в 3. році науки. Дитина має в тім віці незвичайно розвинений дар спостережливості, її займає живо все, що довкруги неї діється, вона спостерігає далеко більше, як дорослі люди, а навіть як старша молодь. Передовсім впадають їй в очі явища, зв'язані із змінами пір року. Впаде перший сніг, дитина тішиться, грається ним, а відтак зрозуміє і розпитується старших, відки він береться.

Подібно ділають на її розбурхану уяву дощ, град і т. д. Як літом з'явиться блискавка і відігнеться грізний грім, огортає її переляк а в слід за тим іде рефлексія і насувається знова питання, яка є причина появи так страшного, а zarazом гарного явища. Як в пізній осені потисне перший мороз а вода в ставі і ріках вкриється склистою поволокою, то знов має дитина причини до чудування і роздумування про зміни дня і ночі, фази місяця, що раз наче серп снується по небі, а другий раз глядить своїм таємничим обличчям на землю, викликає також глибоке враження в уяві дитини. Також у себе дома спостерігає дитина дуже багато фізичних явищ. Що дитина бачить вона кипіння і паровання води, зауважає, що огріта вода збігає, збільшаючи свій об'єм, що ртуть в термометрі іде в гору, то в долину, залежно від температури, що дрова і вугля спалюються на попіл, що свічка і нафта вигаряють поволі, а діти більших міст заздалегідь вже звертають свою увагу на електричне і газове світло. Також явища механіки впадають дитині в очі вже від найранішої молодості, хоч вона не годна сама собі здати справу із законів механіки і висказати їх словами. Пречинь на кождім кроці зустрічається вона з вагою і важенням, із журавлем при керниці, із бльоками, що підносять і пхають тягарі під гору, а в місті з водопроводами. Добутки техніки приковують чим раз більше її увагу. Залізничі і трамваї, самоходи і літаки опановують уми не лише міських, але навіть і сільських дітей.

В цілу масу цих явищ мусить школа впровадити якусь систему, вона мусить упорядкувати всі ті відомості, що їх дитина приносить з дому,

тис, то йди на професора" (звичайно до бучацької препаранди), подам лише два приклади. Пок. Татомір питає учителя з історії: „Kto to był Władysław Jagiełło?" Заклопотаний учитель оглядає поза себе за помочю, і справді якийсь добрий дух підповів ему: „książę litewski", але кандидат не дочув і сказав: „Jagiełło był ksiądz luterski", чим викликав загальний сміх. Проф. Бічай питає одного учителя з господарства: „Були ви в пасіці?" — „Був", відповів кандидат. „А бачили ви пчолу?" — „Бачив", відповів він. „Опишіть же пчолу", домагався проф. Бічай, а що кандидат сего не вмів, одержав недостаточну і жалувался опісля, що на два питання відповів, а лише на третє не дав відповіді і за се его спалили з господарства.

Як у шкільних відносинах з професорами й кандидатами був директор Савчинський за далекосяжною свободою і противником точного придержування постанов і розпорядків, так і в урядованню був він ворогом бюрократичної писанини і формалістики, а звичайно полагав усякі справи свого закладу устно, до чого мав нагоду як член Ради шк. кр., і вважав такі улагодження, як реєстратура, протокол чинності і т. п. зайвими формальностями.

рило міністерство освіти іспитові комісії для учителів народних і вишніх шкіл лише при учит. семінаріях у Львові і Кракові і тоді вівано всіх тих учителів народних шкіл, що без усякої кваліфікації займали в них тимчасові посади, до складання іспитів перед новоутвореними іспитовими комісіями. Протягом кількох літ зголошувалося в осінній реченці, а опісля у весняній по кількохсот тимчасових учителів давньої дати, так сказатиб *antiquae educationis*, людей дуже часто підхожих уже віком і вельми слабого знання. Сі іспити забирали стільки часу в семінарії і відривали професорів та директора від звичайної правильної науки, що дійсну науку за цілий рік, коли ще відчислити перерви під час іспитів зрілості і вступних іспитів з початком шкільного року, можна було обчислити мало що не на половину приписаного науковим пляном виміру. Задля таких обставин не вичерпувано приписаного наукового матеріалу, а так само не було спромоги переводити практичні лекції кандидатів і педагогічні конференції з такою точністю, як сего вимагав семінарійний статут і як се було в тернопільській семінарії.

Для характеристики, з яким підготовленням приходили не раз тимчасові учителі з роду таких, котрим батьки їх говорили: „не хочеш сину вчи-

поправляти, мусить навчити дитину розуміти зв'язь поміж поодинокими явищами, пізнавати причини і наслідки і приневолити ум дитини до логічного думання. В дальшій тягу науки обов'язком учителя звернути увагу на практичні примінення фізики та хемії.

Фізика і хемія є предмети того рода, що не можна вчити їх голословно або з крейдою на таблиці. Подібно, як і в інших галузях природознавства, треба при науці фізики і хемії виходити від безпосередньої обсервації. Явище, яке маємо обговорювати, мусять діти передовсім бачити, чи то в природі, чи в шкільній салі на відповідних приладах. Абстрактне учення природознавства є даремною стратою часу, а zarazом мукою для молодіжи. Година фізики і хемії, в котрих учитель викладає голословно, є найнуднішими годинами; противно ведення науки сих предметів при допомозі відповідно дібраних спроб робиться її легкою і приємною.

(Докінчення буде).

Вісти з Товариства.

Засідання Надзірної Ради Товариства В. П. У. відбулося дня 4. грудня 1922. р. при участі всіх членів Ради, крім т. Ковальчука Миколи, котрий оправдав свою неprisутність і т. Капустієвої, яка ще й досі сидить у тюрмі.

Предметом нарад були отсі справи: I) Вибір заступника другого директора, II) Організаційне звідомлення, III) Касове звідомлення, IV) Реферат про плян діяльності: а) Надзірної Ради В. П. У., б) Дирекції, в) Окружних Відділів, V) Реферат про виконання постанов Загального Збору В. П. У. з дня 8. липня 1922. р. в культурно-освітніх справах українського вчителства, VI) Звідомлення редакції „Учительського Слова“, VII) Біжучі справи.

Ad I). Заступником другого директора вибрано одноголосно т. Беня Василя.

Ad II). Організаційне звідомлення за час від 8. липня по кінець листопада 1922. р. подав дир. т. Зелений. — Організація українського вчителства постійно зростає. Від часу сьогорічних загальних зборів прибуло 66 нових членів. Нині числить організація 2.814 членів, так що поза її рамками остається всего 376 учителів (льок) української народности. За цей сам час відновлено діяльність у трох Відділах: в Самборі, Надвірній і в Городку. В останніх місяцях влати членських вкладок дуже зменшилися, а це пояснюється страшними поліційними репресіями над українським учительством.

По переведеній дискусії над організаційним звітом одноголосно постановлено: а) Дирекція вживе заходів для негайного перевибору бездіяльних Виділів Окр. Відділів, б) відновить чековий оборот Товариства, в) скличе на 24. грудня 1922. р. зїзд голов Окр. Відділів.

Ad III). В касовім звідомленні найбільші видатки виказали позиції: а) удержання канцелярійного персоналу, б) видавництво „Учительського Слова“, в) підмоги вдовам, сиротам та поміч арештованим учителям (кам). Касовий недобір покрито хвилево позичкою. Членські вкладки мусять бути підвищені. В справі нових жерел прибутків порішено: 1) Від 1. січня 1923. р. збільшується місячна членська вкладка до висоти вартости одної срібної австрійської корони, нотованої на біржах кожного 10-го в місяці в польських марках. 2) На допомогівий фонд зібрати від членів по 5.000 пм. одноразово.

На полагодження справ під IV) і V) визначено засідання на 22. і 23. грудня 1922. р.

Ad VI). Звідомлення про діяльність редакції „Учительського Слова“ подав редактор т. Іван Ліщинський. Передплатою, яку члени неправильно вплачують, покривається кошта друку й паперу лише в половині. При такому матеріальному стані не удержиться орган дальше; потрібні отже нові жерела прибутків. Редакційний комітет треба основно зреформувати, бо до тепер, крім одного члена комітету, ніхто з прочих членів органом не інтересувався.

По переведеній дискусії постановлено: 1) „Учительське Слово“ переминяється в безплатний орган В. П. У. У., що служить виключно професійно-організаційним справам українського вчителства. 2) Для заспокоєння педагогічно-наукових потреб українського вчителства засновується спеціальний педагогічно-науковий двомісячник „Життя й Школа“, який тимчасово виходитиме як педагогічно-науковий додаток „Учительського Слова“. 3) На начальника редактора „Учительського Слова“ й педагогічно-наукового додатку „Життя й Школа“ покликуються від 1. січня 1923. р. т. Івана Ющишина. 4) Доручається начальному редакторови негайно зложити програму діяльності „Учительського Слова“ й двомісячника „Життя й Школа“, зорганізувати Редакційний Комітет і подати Надзірній Раді 23. грудня 1922. р. до затвердження. 5) „Учительське Слово“ разом з педагогічно-науковим додатком „Життя й Школа“ виходитиме періодично кожного 15. в місяцю.

Ad VII). Постановлено закупити в 1923. р. „Учительську Санаторію“.

Обіжник

Головної Управи Т-ва В. П. У. У.

(В наслідок ухвал Зїзду відпоручників Окр. Відділів Т-ва В. П. У. У. в дни 22. грудня ц. р.)

I. Всі залежності по кінець 1922. р. (т. є. членські вкладки, передплата на „Учительське Слово“ і $\frac{1}{2}\%$ місячної вчительської платні на рахунок допомогівого фонду) мають бути сплачені невідклично перед 15. січня 1923. р.

II. Місячна членська вкладка встановлюється з першого січня 1923. р. в висоті одної австрійської срібної корони, платної в марках польських по номінальному курсі, нотованому кожного 10. в місяцю; — отже на місяць січень 1923. р. 1.400 Мкп. (тисяча чотиреста).

III. Не пізнійше першого лютого 1923. р. зложить кождий член одноразовий даток на рахунок допомогівого фонду в висоті 5.000 Мкп.

IV. Незалежно від цього складає кождий член кожного першого в місяцю $\frac{1}{2}\%$ місячної вчительської платні на рахунок допомогівого фонду.

V. Починаючи з першого січня 1923. р. дістає кождий член безплатно „Учительське Слово“ разом з педагогічно науковим додатком „Життя й Школа“ на рахунок членських вкладок. — Орган появляється кожного 20. в місяцю.

VI. Кождий член Т-ва В. П. У. У. зложить в двомісячних ратах суму 10.000 Мкп. на рахунок оборотового фонду „Союза Учительських Спілок“ у Львові через Повітову Спілку, колиж її нема, через Окружні Відділи, або прямо до „Союза Учительських Спілок“ у Львові, вул. Осолінських 8.

VII. При кождому Окр. Відділі мусить бути заснована „Повітова Учительська Спілка“.

Звідомлення

з діяльності Надзірної Ради.

На засіданні дня 22. грудня ц. р. Надзирна Рада займалася питанням здійснення змагань українського народного вчителства на полі культурно-освітніх справ. По цьому питанню був заслуханий спеціальний доклад, а в результаті покликано до життя „Педагогічно-Наукову Комісію“.

Підстава організації „Педагогічно-Наукової Комісії“.

§ 1. Згідно з § 3. і г, д, з, і § 34. Статута „В. П. У. Уч.“ „Пед.-Наук. Комісія“ є продуктивно-виконавчим органом Надзірної Ради по керуванню всіми педагогічно-науковими й освітніми справами українського вчителства.

§ 2. „Пед.-Наук. Комісія“ складається з 5. членів.

а) Голову П. Н. К. вибирає Надзирна Рада з межі себе на три роки,

б) Членів „Пед.-Наук. Комісії“ покликає Надзирна Рада 2 з межі і 2 з поза себе на три роки,

в) „Пед.-Наук. Комісія“ вибирає з межі себе заступника голови і секретеря на три роки.

§ 3. Надзирна Рада відкриває в своєму бюджеті окремий рахунок „Пед.-Наук. Комісії“.

Увага: Діловодство „Пед.-Наук. Комісії“ веде канцелярія Товариства.

§ 4. При Окружних Відділах „В. П. У. Уч.“ утворюються кружки „Пед.-Наук. Комісії“, в складі 5 членів.

Увага: Порядок вибору і назначень, такий самий як у § 2. а) б) в) докопується Відділами Окружних Відділів.

§ 5. Праця (співпраця Кружків „Пед.-Наук. Комісії“) протікне по вказівкам та інструкціям „Пед.-Наук. Комісії“.

Увага: Самодіяльність та ініціатива Кружків забезпечується.

На цьому ж самому засіданні вибрала Надзирна Рада „Пед.-Наук. Комісію“ в такому складі: голова — Іван Ющишин; члени: Іван Герасимович, Іван Лобай, Микола Матвійчук і Михайло Таранько.

Комісія відбула своє перше конституююче засідання вже 23. грудня ц. р. і приступила до своєї діяльності.

Подрібний план, мету і засоби діяльності „Пед.-Наук. Комісії“ подається до відома в окремій публікації.

Доносьть про переживання українського учительства в послідних трьох місяцях.

З діяльності Окр. Відд. ВЛУУ.

Станиславів. Звичайні місячні сходи відбулися дня 3. грудня при участі 40 членів.

На черзі був між іншими справами реферат Т. Феданкова Володимира на тему: „Ручні роботи як середник навчання в школі“.

Прелегент подав у своїм основно і вичерпуючо опрацьованім рефераті коротко історію науки ручних робіт та зазначив, що їх початок лежить в „трудої школі“.

Підчеркуючи їх дидактичну вартість, референт перейшов всі області ручних робіт в школі. Притім послуговувався многими, в тій цілі власноручно зладженими взірцями. Про-

відною думкою цілого реферату було примінення ручних робіт до навчання поодиноких научних предметів в школі.

Реферат викликав зрозуміле зацікавлення.

По довгій та широкій дискусії, яка на цю тему виявилася, рішено на слідуєчих сходах, які відбудуться 31. грудня 1922. перевести практичну лекцію і уладити виставку колекції взірців до ручних робіт для поодиноких клас і відділів народної школи. Піднесено також потребу злагодження і видання відповідного методичного підручника до науки робіт, в якім булиби подані не лише методичні вказівки та подрібний розклад матеріалу, але також і дібрані взірці.

Взірцева лекція відбудеться в школі Шашкевича вул. Третого Мая ч. 18. дня 31. грудня (неділя) о год. 11-й перед полуднем. По лекції буде дискусія. Членів проситься о участь.

Рогатин. Чергові Сходи Окр. Відділу В. П. У. відбулися дня 1. Х. ц. р. при участі 30 членів, зі слідуєчим порядком нарад: 1) Відновлення бібліотеки. 2) Уділювання членам позичок з допомогового фонду. 3) Управильнення речиння місячних сходів.

Ad. 1) В дискусії ухвалено, що кожний член зложить на закупно книжок до бібліотеки 5% місячної платні. Бібліотека матиме приміщення в канцелярії Окр. В. П. У. в Рогатині.

Ad. 2) Порішено уділювати членам позички з допомогового фонду а висоту відсотків від тих позичок має управильнити Виділ.

3) Місячні Сходи всіх членів рогатинського повіта відбуватимуться кожного першого від год. 1—3 в Рогатині.

Печеніжин. Загальні Збори Окр. Відділу В. П. У. відбулися в Яблоніві дня 8. жовтня 1922 р. По вислуханню організаційного і касового звіту вибрано новий Виділ в такому складі: Василь Боднар голова, Гриць Атаманів заст. голови, Параскевія Боднарова скарбник, Антін Сальварівський писар і Михайло Генік бібліотекар.

З черги відчитано і передискутовано обіжчик Головної Управи В. П. У. на основі якого ухвалено: 1) Сходи відбудуватимуться що другий місяць по першій, першого вільного дня від науки. 2) Сходами проводить голова або його заступник. 3) Порядок нарад подається до відома присутнім при отворенні Сходів. 4) Кожний член може доповнити порядок нарад на Сходах. 5) Голосу уділяє предсідник в порядку, в якому члени зголосилися. 6) При дискусії не можна відходити від теми. 7) Личні справи виключені з нарад. 8) Внесення передається Виділові перед Сходами. 9) Кожний член повинен точно являтися на кожодчасних Сходах зглядно Загальних Зборах, в противім разі оправдати свою несприутність. 10) Тримісячна залеглість у сплаті членських вкладок і триразове неоправдання несприутности на сходах спричинить виключення з членів організації. 11) Кожний член обов'язаний від 1. XI. 1922. р. складати на руки скарбника або голови Відділу по 1.000 мп. на членські вкладки та інші членські зобов'язання. 12) Провірено, що в повіті є 68 учительських сил а з цього 30 української народности. До організації належить 27 учителів (люк)

Заліщики. На Загальних Зборах Окр. Відділу В. П. У. які відбулися дня 14. серпня 1922, по переведеній дискусії над організаційним і касовим звітом вибрано новий Виділ в такому складі: голова Іван Стадник, Іван Казимирчук заступник голови, Адам Мартинович писар, Іванна Маркова скарбник, Іван Маєвський бібліотекар.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Дитяча бібліотечка. Ч. 1. **Рукавичка** (казочка) для дітій молодшого віку. Склад Х. Майстренко. Стор. 8.

Ч. 2. Арк. Животко **Одної ночі**. Образок на 1. дію. Для дітій старшого віку. Стор. 8.

Ч. 3 **Весняночка**. (Збірничок дитячих забав) Улож. Арк. Животко. Стор. 8.

Всі числа видання Кременецького Повіт. Т-ва „Просвіта“, Кременець, 1922.

Діточа бібліотечка. Кн. 14. Клявдія Лукашевич. **Бунт п'яльок**. Фантастична комедійка в трьох діях зі співами і танцями. Переложила з російського Ірина Шмігельська — Стор. 42.

Кн. 15. Володимир Хронович. **Пригоди Лиса Панаса і його жінки Мотрі**. Образки Олени Кульчицької. Стор. 51.

Кн. 16. Василь Софронів. **Печери**. Сценічний образок на 3 дії. Стор. 24.

Кн. 17. М. Денисенко. **Наша Січ Мати**. Хроніка-повість зі шкільного життя. Стор. 32.

Кн. 18. Софія Куликівна. **Алібаба і сорок розбійників**. (З казок 1001 ночі) Стор. 20.

Кн. 20. Я. Вільшенко. **Гостина св. Миколая**. Сценічний образок в одній дії. Стор. 20.

Кн 21. Ю. Ігорків **Сирота**. Сценічна картина в одній дії. Стор. 12.

Усі книжочки видання „Світ Дитини“ Львів, 1922
Кременецька „Просвіта“ пустила отсим у світ три маленькі книжочки, призначені головно для дітей наймолодшого віку. „Рукавичка“ — відома казочка, досі у нас видавання вже й образковим виданням. — „Одної ночі“ — сценка з життя Т. Шевченка, як він був колись козачком у Енгельгардта. — „Рісняночка“ добра і для провідниць захоронок і для учительства наймолодших клас Доданих кілька дитячих забав. Усі три книжечки повинні найти своїх читачів серед нашої дівчорі.

Артур Конан Дойль: „**Пропавший світ**“. Роман для молоді і старших. Переклад з англійської мови Софії Вольської. Вінетка Володимира Січинського. Накладом Української Спілки. Львів, 1922, ст. 240, 8°. Ціна брошур. 2.000 мп., перепл. (півполотно) 3.000 мп.

Цей роман написаний гарною українською мовою, багато ілюстрований, якого змістом фантастична подорож учених астрологів у неспросліджені нетри горішної Амазонки, залюбки читається і дає кілька годин правдивої розривки. Переклад цього роману на всі європейські мови доказує наглядно його вартість, тому радимо нашим Читачам з його змістом познакомиться.

С. Томашівський: „**Під колесами історії**“. Нариси і статті. (Бібліотека „Українського Слова“, ч. 35. Берлін, 1922, ст. 103.)

Є це збірка 16 нарисів і статей, в яких автор порушує ряд політичних, українських і міжнародних питань та розглядає причини, що перепинили зреалізування наших змагань у будівництві національної держави. Недостача одностороннього національного фронту і спільної всім нам національної ідеї та зрозуміння потреб держави довели прикінці 1918. року до розторощення Соборної України, ізза чого нині находитись український народ у найгіршій положенні з усіх народів, котрі опинилися „під колесами історії“. З огляду на актуальність питань, порушених у цій брошурі, заслугоує вона на широкое розповсюдження.

Взагалі Видавництво „Українське Слово“, ст. з обм. пор. в Берліні. ввійшовши в постійні зносини з першорядними друкарнями в Німеччині, що розпоряджають найгарнішими, найновішими технічними засобами, постановило виповнити ту величезну прогалину, яку витворили в українському культурному житті довголітня світова війна, опісля революція та всі лихоліття чужої окупації, що знищили майже зовсім довоєнні українські придбання друкованого слова.

Маючи на увазі незвичайно тяжке теперішнє політичне й матеріальне становище українського громадянства на всіх територіях, де живе український народ, видавництво „Українське Слово“ старається дати читачеві книжку, якаб у гарному зверхньому вигляді та при найменшому обемі дала як найбільше матеріалу, а тим самим під оглядом дешевости зробити її доступною й найбільшньому українському громадянину.

Дотепер видано між иншим:

Дмитро Дорошенко: „**Славянський світ в його минулому й сучасному**“. Берлін, 1922. 3 томи. 48 арк. друку. Енциклопедія славянознавства.

Іван Герасимович: „**Життя й відносини на Радянській Україні**“. Берлін, 1922. Стор. 104.

Олекса Стороженко: „**Твори. Марко Прохлятий і інші оповідання**“. Берлін, 1922.

„**Слово о полку Ігоревім**“. Староукраїнська поема з XII. ст. в оригіналі і перекладах, із поясненнями Богдана Лепкого. Берлін, 1922.

Тарас Шевченко: „**Кобзар**“. З передмовою Богдана Лепкого. Берлін, 1922. Стор. XVI+312 великої вісімки в два стовбці. Розкішне ілюстроване видання з кольоровою обгорткою.

Тарас Шевченко: „**Гайдамаки**“. Розкішне видання з 8-ма вкладними ілюстраціями. Ст. 100+VIII обр.

„**Рідне Слово**“. Збірка новел і оповідань українських авторів. Берлін, 1922. Ст. 290, 8°. З гарно зробленою обгорткою.

„**Струни. Антольоґія української поезії від найдавніших до нинішніх часів**“. Для вжитку школи й хати влаштував Богдан Лепкий. З багатьма ілюстраціями. Берлін, 1922. Два томи.

Том I. **Від найдавніших часів до Івана Франка**. Стор. VIII+248, вел. 8°.

Том II. **Від Франка до найновіших часів**. Ст. VIII+240, вел. 8°.

Некрольоґія.

Іван Паньків, упр. школи в Котівці, гусятинського повіта, містоголово Окружного Відділу ВПУ., член многих товариств Гусятинщини, помер ненадійно дня 10. серпня ц. р. в 42 році життя, а 22 році учительської служби, полишивши незаосмотрену сімю. На кладбищі, в сусідстві непомітних стрілецьких, рядом розложених могил, що криють в собі великих героїв, котрі муками і смертю наглядно засвідчили свою любов до рідного краю — розкрилася нова могила для духового провідника — батька тих героїв, яких виховував і навчав любити рідну землю і за неї життя віддати.

Усе населення громади відпровало свого провідника-учителя на місце вічного спочинку і своєю чисельністю засвідчило глибоку пошану і вдяку для Покійного за його двацятілітній труд і працю, вложені ним в основу громади. В. Й. П.!

Володимира з Гонкевичів Обшанська, упр. школи в Гуті Старій, чесанівського повіта, член Т-ва ВПУ., померла дня 15. вересня ц. р. в 37 році життя, а 17 році учительської служби.

Покійну, взірцеу учительку, переносили шкільні власти „ze względów służbowych“ через 11 разів а на послід розлучили її з мужем, чим загнали Покійну передчасно в могилу, В. Й. П.!

Микола Ульяновський, управитель школи в Мшанці, копичинського повіта, помер в місяці грудні 1922. р. в 62 році життя, а 42 році учительської служби. В. Й. П.!

Олекса Гайдукевич, емерит. управ. 7-кл. школи в Замарстинові, коло Львова, член іспитової кваліфікаційної комісії для учителів народних шкіл, б. довголітний член Головної Управи Т-ва „У. П. Т.“ та член багатьох українських культурно-освітних Товариств, помер скоропостижно дня 16. жовтня 1922.

Покійний пережив 66 літ, а в тому часі понад 40 літ працював як учитель у Постолівці й Хоросткові, гусятинського повіта, а від 1905—1920. року в Замарстинові, львівського повіта.

Як ідейний громадянин, ціле своє життя трудився ревно на всіх ділянках народного життя і працював так, начеб мав вічно жити, а жив так, начеб мав слідуемого дня вмерти.

Скромність, чеснота, щирість, своєрідний дотеп, великий засіб загального й фахового знання, — отсе черти індивідуальности Покійника. Заслуги Його звеличало громадянство міста Львова та передмість Замарстинова й Знесіння, зібране у великому здвизі на Його похороні. Над могилою промовляло сімох бесідників, звеличуючи теплими словами Покійника.

Хай земля буде пером тихому робітникови на народній ниві! В. Й. П.!

Подяка.

Т. Юзькевичівна Стефанія жертвувала на цілі Товариства 63.000 мп., які Виділ Окр. Відділу в Бережанах розділив як слідує: 20.000 мп. на залізний фонд Відділу, 30.000 мп. на пресовий фонд „Учительського Слова“, які передано 23. грудня ц. р. Головній Управі В. П. У. У. у Львові.

За цей дар складає. Головна Управа Т-ва В. П. У. У. і Виділ Окр. Відділу в Бережанах т. Юзькевичівні щирю подяку.

Оповідки.

Позір! Подається до відома Вп. Товаришам (-шкам), що вложені Ними 10.000 Мп. на рахунок оборотового фонду для Союзу Учительських Спілок (Обіжник Г. У. уст. VI.) як також і вищі квоти, вложені до Союзу як оборотовий капітал, становлять виключну власність вкладчиків, яка зростає в міру розвою і прибутку майна Союзу а на жадання звертається враз з приростом. Для прикладу рентовности вкладів в С. У. С. нехай послужить факт, що зшиток, який коштував у вересні ц. р. 27 Мп., платиться тепер 90—100 Мп.

Нова поштова тарифа. Від 15. грудня ц. р. обов'язує в Польщі нова тарифа поштових оплат: Внутрішній оборот: лист мк. 100 тяжший 200; переписний листок 50; друки від 50—100 гр. 50; до 250 — 100; до 500 гр. 150; до 1000 200; торговельні папері, товарні пробки і мішані пересилки до 250 гр. 100, до 500 — 150 мк., до 1000 — 200 марок; перекази допущені до 300.000 мк.; найнижша оплата від переказу до 3000 — 50 мк.; поручені посилки 100 мк.; зворотний реценсіс — 100 мк.; express — 400; poste-restante — 50; за доручення вартісного листа і переказу до 50.000 — 50 мк.; до 150.000 — 100; до 300.000 — 200 мк.; реклямації 100. — Закордонний оборот: листи 200 мк., до Чехословаччини, Румунії, Угорщини — 150 мк.; картки — 120 мк.; до Чехословаччини, Румунії і Угорщини — 90 мк.; друки — за кожді 50 гр. — 40 мк.; найменше 200; товарні пробки за кожді 50 гр. 40; найменше 80 мк.; поручені посилки — 200; зворотний реценсіс 200; реклямації — 400 мк.

Яворів. Загальні Збори Окр. Відділу В. П. У. відбулись дня 5. січня 1923. о год. 10 перед полуднем з таким порядком нарад: 1) Відчитання протоколу, 2) звіт з діяльності уступаючого Виділу, 3) звіт Контрольної Комісії, 4) вибір нового Виділу, 5) внесення і запити.

Зивається членів до безумовної участі в Зборах.

Загальні Збори Окр. Відд. В. П. У. в Підгайцях відбуються дня 18. січня 1923. р., о 11 год. перед полуднем в домі чит. „Просвіти“ з слідуєчим порядком: 1) Відчитання протоколу з попередніх Зборів; 2) Звіт уступаючого Виділу; 3) Звіт касовий; 4) Справа учительської кооперативи; 5) Вибір нового Виділу; 6) Ухвалення висоти вкладок 7) Внесення.

ПОЗІР! Залягаючих без оправдання в членськими вкладками понад 3 місяці виключиться з Т-ва а виказ виключених подається в „Учит Сл“

Досить много Товаришів(шок) зложило вже на Учит. Дім по кілька, кільканайцять а навіть кількадесять уділів; деякі однак на превеликий жаль Управи Т-ва не зложили до нині ні одного уділу В найблищому часі подається в нашому органі точний виказ усіх уділовців враз зі скількістю зложених уділів Рівнож подається в нашому органі виказ членів українського учительства, що то ні одного уділу не зложили

В короткому часі приступить Управа Т-ва до виготовлення уділових книжочок

На допомогу вдовам і сиротам!

В канцелярії Т-ва ВПУ. знаходяться на складі слідуєчі книжки:

- 1) Народня культура ціна 1200 мп.
- 2) Національне виховання „ 350 „
- 3) Огляд бувальщини укр. народа. „ 500 „

Дохід з розпродажі книжок призначений в першу чергу на допомоговий Фонд. Пора розібрати їх, щоби можна приступити до видання свіжих творів

Складайте жертви на ув'язнених Товаришів(-шок)!

Пояснення.

Щоби не ширилось баламуцтво, яке може викликати ляконічна нотатка, поміщена в ч. 50. „Діла“ (з дня 3. листопада ц. р. сторона 4) в котрій сказано: Теревовля. До виборчої комісії вибрано з Українців учителя Підгірного — заявляю, згідно з правдою: що мене не „вибрано“, а лиш прямо, без мого відома назначено заступником члена і що я в цій справі не одержав ніякого номінаційного декрету. — Коли дістав я писемне запрошення на засідання комісії, пішов я там і заявив предсідникові (котрим був мій директор школи) що я резигную з цієї гідности і у виборах не беру участі. Спершу не прийнято моєї резигнації, толкуючи, що я, як державний службовець не можу і не повинен резигнувати, а навіть погрожувано наслідками, однак пізніше признано мої аргументи стійкими і більше мене на засідання не покликано, тимсамим 5. і 12. листопада у виборчій комісії не учавував я. — *Микола Підгірний*, нар. учитель в Теревовлі.

До всіх українських видавництв, бібліотек, українськ. громадянства та молоді.

Вже від 1919. року відбуваються в таборах у Німецькім Яблінні, Ліберці та Йозефові гімназійні, реальні та семінарійні курси, які до сьогодні видали сотки студіюючої молоді й готових кандидатів учит. звання.

З огляду на великий вплив молоді до названих курсів, рішив учительський гурток у таборі в Йозефові оснувати правильну гімназію й учительську семінарію. До цього потрібно в першій мірі відповідної скількості научних шкільних книжок, атласів та літературних творів українського письменства.

Тому звертаємося до наших жертволюбивих Інституцій, приватних людей та академічної молоді допомогти нам у цьому ділі й надсилати як найскорше згадані підручники та твори на адресу: Ucytelskyj Hurtok, Ukrajinskyj Tabor, Josefov, Cechy.

Загальне зібрання української емігрантської Колонії, яке відбулося в Варшаві при Дирекції Українського Центрального Комітету в Польщі 10. XI. 1922 р., звертається до Українського громадянства, перебуваючого поза кордоном України на еміграції, з закликом і просьбою прикласти всіх зусиль для переведення збірки на Різдва́ний подарунок інтернованим в Польщі козакам і старшинам Української Армії, памятаючи, що майже вся інтернована в Польщі армія У.Н.Р., не дивлячись на тяжке життя своє в стані інтернації — вже два роки — героїчно несе свій хрест моральних страждань і матеріальних недостатків і непохитно стоїть за ту саму ідею, за яку боролася з початку російської революції.

Отже, Загальне Зібрання Української Колонії в Варшаві, розсилаючи до Українського громадянства окрему відозву, просить звернути пильну увагу на потреби інтернованих козаків і старшин та в міру сил і можливости офірувати чи гроші, чи річі, особливі одіж, білизну і взуття.

Збірковою акцією керує Жіноча Підсекція при Українському Центральному Комітеті, на чолі якої стоїть п. Олена Івановна Лукасевич, котра ласкаво взяла на себе всю організаційну і виконавчу роботу в цій справі і до котрої належить надсилати всі пожертви на адресу: Варшава, вул. Медзяна ч. 10, м. н. 17.

Позір Товариші (-шки)!

Союз Учительських Спілок у Львові,

приймає до обороту малі і великі квоти. Дає найпевнішу поруку за вложений капітал. Ціна шкільних приборів росте з кожним днем. Н. пр. буквар Матвійчука з 650 мп. у вересні, подорожів на 2000 мп. Запевнений кількакратний зиск, який по відтрученню певного (після умови) відсотка припадає вкладникам.

Спішіться використати добру нагоду зарібку і забезпечення вартости ощадженого гроша. — Поруку дає одна з найбільших українських фінансових інституцій у Львові.

ОГОЛОШЕННЯ.

Зараз оженився управитель школи з доброю, розумною і гарною учителькою. Поважні зголошення зі світлинами слати на адресу: Петро Шекерик — Доникив (для Г.), Жабє.

„БАЗАР“

місячник
для справ

промислу, торгівлі і просвіти.

Видає: Січковий Базар — Sichoviy Bazar, 34 East Seventh Street New York, N. Y.

Купуйте для школи і дому:

Альбом галицько-волинських князів і королів
в ціні 1.000 марок п.

Ті самі портрети в виді стінної таблиці 850 мп. — Рисунки виконав арт. маляр Магалецький. — Повищі ціни обов'язують лише короткий час. — Замовлення в Союзі учит. кооператив у Львові, вул. Осолінських ч. 8.

Передплачуйте місячник

„Сільський Світ“

присвячений усім галузям сільської господарки. Передплата з поштовою пересилкою на 1⁴ року 1.200 мп. Подиноке число коштує 350 мп.

Видає:

Др. Степан Дмоховський
Перемишль, Зелена ч. 5.

Інформаційний КАЛЕНДАРІК на 1923 рік,

дуже багатий інформаційним змістом, продається по ціні 350 п. марок

(1 ч. корона, 5 америк. або канад. центів).

— 0 —

Замовлення й гроші проситься посилати на адресу:

Порфір Буняк, Львів, вул. Скшинського 14/11.

Гроші посилати чеком ПКО. ч. 151.246 (на жадання висилається даром) або переказом; з Чехословаччини, Америки й Канади в рекомандованім (реджістрованім) листі в тамошній валюті.

Найкращим і найдешевшим дарунком на КОЛЯДУ є отсі книжки з нашої бувальщини:

А. Чайківський:

На уходах . . .
— За сестрою . . .
— Віддячився . . .
Куліша: Чорна рада . . .
Будзиновського:
Кров за кров . . .
— Осаул Підкова . . .
— Під одну булаву . . .
Опільського: Іду на вас

Опільського: Сумерк .

— Гермініоне . . .

Мельника: На ріках

Вавилонських . . .

Крім того:

Кузьмової:

Україн. Читанка II.

— Проти филь . . .

Макогон:

Учительські гаразди

— — — Висилка сейчас. — — —

Замовляйте: О. Кузьма, Коломия, „Народний Дім“.

Союз Учительських Спілок у Львові

має на складі

шкільні книжки українські і польські, книжки до діточих і учительських бібліотек і усі шкільні і канцелярйні прибори.

Товарі висилається за посліплатою або попереднім надісланням грошей.

Учительським Спілкам відповідний кредит.

ЛНБ им. В. Стефаника
ПРОВЕРЕНО-1987 г.

0,75к
+ 0,80к

1р55к

5872-5873

ИП-22229

~~1921-1-13~~
1922-1-12